

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gustav Martens

EN HISTORIE

fra

KOLDING I DECEMBER 1864

Forhuset til Borchs gård, beliggende i Torvegade.

Gustav Martens

EN HISTORIE

fra

KOLDING I DECEMBER 1864

Tegninger af

NIELS WILLIAM FRIIS

R. K. FORLAG 1985

Lykkegårdsvej 67 • 6000 Kolding

EN HISTORIE FRA KOLDING I DECEMBER 1864

Forfatter: Gustav Martens

Tegner: Niels William Friis

Sats og tryk: Trier Schou, Odense

ISBN 87-98 21 20-2-8

Tidligere af samme forfatter:

Jeg er rytter, Politikens Forlag

Børnenes Ponybogen, Politikens Forlag

Ridemærkebogen, Eget Forlag

Banebygning, Eget Forlag

Historien om Christian, Bestillingsarbejde til DR

Solidaritet, Debat-hørespil opført af Nørup Skole i DR

Prinsen af Grønland, Tusarlivik, Grønland

Forord

Kære læser.

Denne historie er en fortælling om drengen Christian, der levede i Kolding i 1864. Historien er opdelt i tyve afsnit, beregnet på oplæsning i Radio Kolding i december 1985. Derfor koncentrerer historien sig om december måned 1864.

I årtierne efter, ændrede bybilledet sig betydeligt i Kolding, og det er mit håb, at bogen må være medvirkende til, at familiernes indkøbsture også kan blive et historisk tilbageblik til en tid, hvor alt var så meget anderledes.

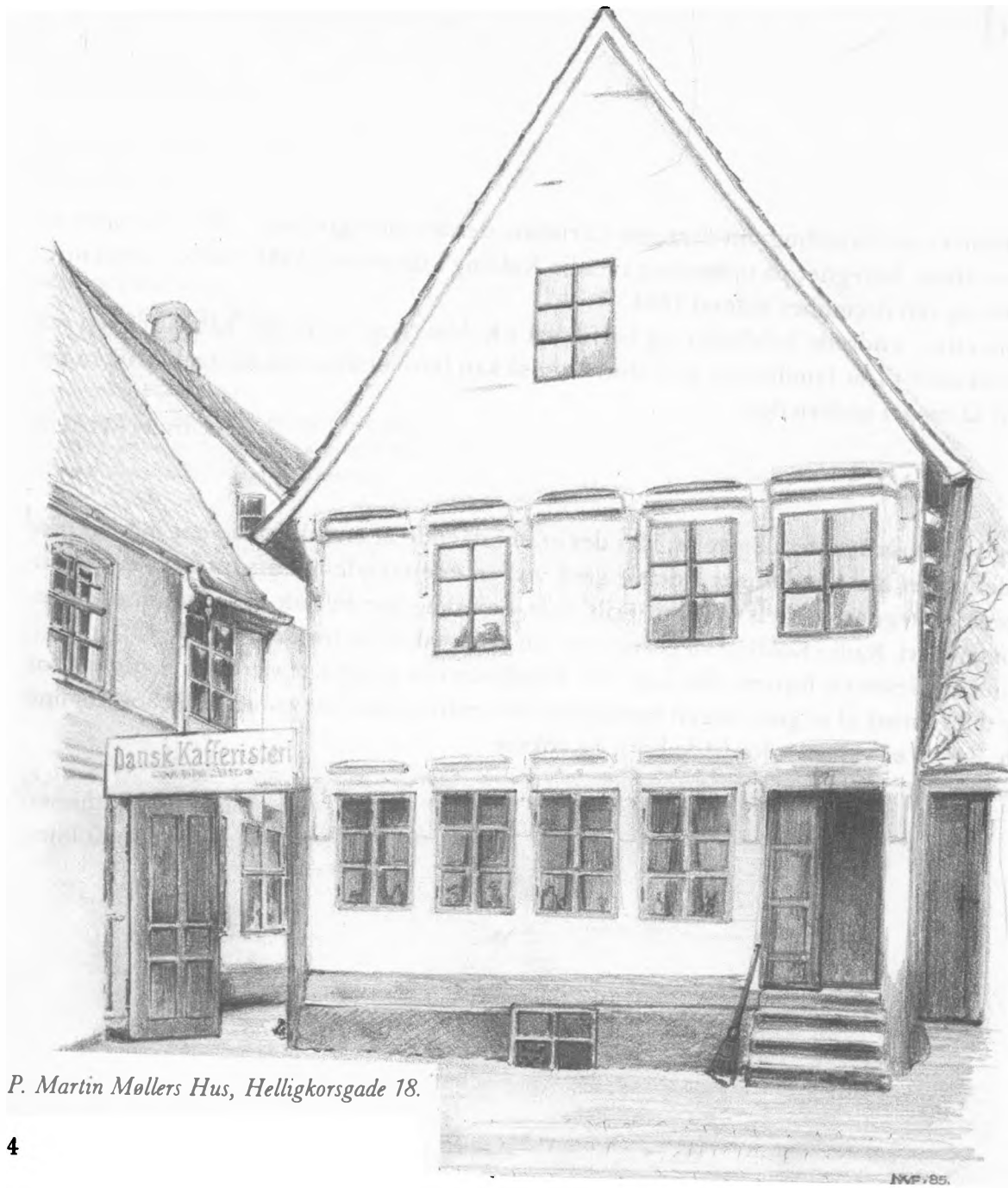
Gustav Martens

Denne bog er en usædvanlig udgivelse, idet det er enestående at en lokalradio går ind i et projekt som dette. Det har kun kunnet lade sig gøre ved en enestående indsats fra forfatteren Gustav Martens og tegneren Niels William Friis' side. Samtidig har vi haft et meget imødekomende bogtrykkeri. Radio Kolding vil gerne rette en varm tak til de tre parter.

Resultatet er blevet en fornem lille bog. Det lokalhistoriske præg har været en vigtig sag for os alle, og det er med til at gøre bogen spændende for enhver som har en interesse for Kolding og omegn. Bogen er velegnet for både børn og voksne.

God fornøjelse!

Jørn Erik Matthiesen
Radio Kolding

P. Martin Møllers Hus, Helligkorsgade 18.

Indledning

Kommer man til Kolding ad den gamle hovedvej fra Snoghøj, kører man lidt udenfor Kolding gennem landsbyen Nørre Bjert, der knejser på toppen af en vældig bakke. Sandsynligvis er navnet »Bjert«, det oprindelige navn på fjorden, nemlig det olddanske Biarti, der betyder den lysende, skinnende fjord.

Vi tager farten af bilen og drejer bort fra den larmende trafik, ned imellem de gamle gårde. Hist og her ligger stadig bindingsværkshuse med flotte udskårne døre og indskription på overliggeren:

• O.HERRE.JESUS.BEVAR.DENNE.GORD.FRA.ULYKKE •
• OG.ILD.BRAND.OG.VAADE • N.I.S.G.-I.I.D-1733 •

– og vidner om fordums storhed.

Først for på højre hånd ligger en gammel gulkalket gård med hvide vinduesnicher og indkørselsport fra vejen til en brostensbelagt gårdsplads. Ude fra vejen aner man hesteskønes klapren mod stenbroen, mælkespandenes raslen og sindige skridt med jernbeslåede træsko.

Overfor gården følger vi vejen til venstre mod Drejens, – standser op på den store flade bakke for at indånde duften af efterår, af nypløjede marker og nedfaldne blade, og for i novembersolen, der står lavt over Nørre

Bjerts gamle gårde, at skue ud over landskabet med Gudsøvig i lavningen mod nord, og fjorden mod syd.

Et kort stykke vej længere fremme, parkerer vi bilen og følger til fods en hulvej ned mod Fjorddal, – det er den gamle smuglervej – der her slynger sit spor ned igennem bakkerne og de pløjede marker. Skråt fremme til højre hænger solskiven som en ildkugle i toppen af et gammelt egetræ, som endnu holder fast i sine brune blade, der rører sig let for vinden. Brombærranker ligger tæt op ad skrånningen, og fremme i svinget dukker taget op af en gemt og glemt lille ejendom. Bag de store grantræer på gårdspladsen ligger stuehus og stald i samme længe, og med et sæt hammeltøj på væggen, og på modsat side af vejen ligger et modfaldent og rustent blikskur. Vejen holder sig her på kanten af bakken, højt nok oppe til at have sit på det tørre, for nedenfor til venstre i bunden af slugten samler vandet sig i et lille vandløb skjult imellem strittende, brune pilekviste, på hvilke man i solen aner de store knopper, der om fire måneder vil være et nyt forårs første bebudere. Bag husets tag strækker en række rustrøde lærketræer sig op over bakken og skjuler skoven.

Træerne og bakkerne lukker vejen inde og efterlader den i skygge. Luften er krydret af nedfaldet løv og af æblerosernes tornede arme, der står med røde bær.

I det næste sving dukker hjørnet af et strå-tækt hus frem, her hænger tøj til tørre i haven og vidner om liv. Et par solsorte pikler i jorden under et gammelt kroget æbletræ, og en grøn efeu slynger sig om en udgået træstub.

Oven bakken dukker fjorden op imellem de efterårsfarvede træer, og på venstre side af sporet titter stråtaget og skorstenen af gamle fisker Jørgen Nielsens ejendom op over buskene, og på højre hånd strækker sig rækker af grantræer, der står i geled som pikkelhuede preussiske soldater på vagt over fortidens synder.

Foran Jørgen Nielsens ejendom, der vel ser ud som for halvanden hundrede år siden, breder Fjorddalen sig ud i en tragtformet eng, der ned mod fjorden er fyldt med vand. På den anden side engen viser et par maleriske, stynede pile, hvor engen slutter og skoven igen begynder.

Helt nede ved vandet står et ensomt træskur med gamle Jørgen Nielsens sidste ruser, der nok kommer til at vente længe på, at blive brugt igen.

En lille træbro har ved denne årstid ikke andet at lave, end at spejle sig i vandet, der dovent skulper omkring dens ben. Et par måger skriger op, og oppe over skoven i den blå him-

mel jager en krage efter en musvåge.

Nu står solen lavt over Rebæk, og skyggerne fra skovens træer på den anden side af fjorden bliver lange.

Fjorden er næppe mere end seks-syvhundrede meter bred her.

Mod vest – ind ad fjorden – rejser Kolding by sig i disen, – højhusene – en rygende skorsten – siloer, – travlhed og forjagethed – fjernt fra naturens fred, – fra gamle Jørgen Nielsen og hans kone, fra deres ejendom og deres liv.

Solen er ved at være væk bag skoven. Et bundgarn behængt med guirlander af tang og plastik, hænger dovent over pælene derude i aftensolens sidste stråler. Et ensomt blad i efterårsdragt daler langsomt ned fra ét af de høje træer, der luder udover vandet, – det er helt vemodigt, næsten som om det hvisker et stille – tak for denne gang – inden det glider med strømmen.

I små bugter i sivene ligger vinterens første is.

Den gamle smuglervej ender her ved vandkanten, eller rettere sagt den fortsætter op igennem Agtrup Skov på den anden side fjorden.

Vi vender imidlertid om, og følger vejen ét-hundrede og énogtyve år tilbage, mens vi lytter til træerne og buskenes hviskende fortælling om en dreng, der hed Christian, og som levede dengang, i en verden, der åndede helt anderledes end vor, men hvor mennesket fød-

tes, spiste, elskede og døde, som mennesker har gjort, så længe, der har været mennesker til, men i en verden hvor tiden ventede, og mennesket ikke havde nødig at slå den ihjel. En verden med en anden luft, en anden lugt, andre lyde, andre værdier, men med de

samme onde og gode mennesker.

Det var en tid, der var præget af tre-års-krigen og ikke mindst af preusernes og østriger-nes besættelse af byen indtil 25. november.

Sådan begynder vores fortælling, i november 1864.

Gammelt gårdinteriør, Rendebanen 12.

Kolding i gamle dage

De var kommet op at køre med gamle Jakob Petersen fra Borcks gård, da de havde været i Viuf for at aftale det hele med Peter.

Christians far, Morten, sad på agestolen ved siden af gamle Jakob, og Christian stod bagved dem ved siden af ploven, som Jakob havde med hjem, fordi han var færdig med at pløje for i år.

Hestene travede friskt fremad, så vandet plaskede om hoven og hjulene, når de passede en vandpyt. Tunge skyer drev under den blå himmel, og nu og da fejede en kraftig haglbyge hen over landskabet.

Oven Låsby rullede byen sig ud foran dem. Højt hævede slotsruinen sig knugende over byen, og gamle Jakob fortalte, hvordan han som barn oplevede slottets brand, – hele himmelen havde været rød, som om helvede var kommet til jorden, og gnister og røg føg højt til vejrs og spredtes vidt omkring, så branden kunne ses vidt om.

Nu havde træerne tabt deres pragt for i år, men om sommeren tittede byens røde tage frem gennem et grønt tæppe. Nedenfor den sodsværtede slotsruin lyste den blå slotssø og i baggrunden fjordens blanke vandspejl, der fortsatte ind i landskabet i åens sølvbælte. De

smalle stenpiggede gader med borgmestersten i midten, bugtede sig ned imellem byens huse, der samlede sig omkring Torvet og Sct. Nicolai kirke, hvor de store købmandsgårde lå.

Husrækkerne havde fra tidernes morgen sat sig ganske udenfor enhver form for ensretning, – da lige med undtagelse af Grau's nye huse. Et nyere grundmuret hus i to etager og med tag mod gaden, kunne på den mest hensynsfulde måde have trukket sig tilbage for at give plads til et anseligt fortov, så byens fortravlede fruer kunne undgå gadens søle og at snavse de fine laksnøre-støvler til. – Straks brød det næste hus alle regler og sprang et par alen frem. Det kunne så til gengæld være opført i bindingsværk og bygget i to stokværk, hvoraf det øverste stak lidt udenfor det underste, – næsten som to huse, der var sat ovenpå hinanden, men hvor det øverste var lidt større end det nederste, og derfor hvilede på forlængede bjælker, der var nydeligt udskårne i den ende, der vendte ud mod gaden. En høj kvist øverst oppe stræbte på, at stikke tagryggen højere op end de andre. – Nu skulle man så tro, at det næste hus kunne finde en mere tilbagetrukket plads i husrækken igen, men sådan var det slet ikke, – tværtimod, så rykkede

det næste kun endnu længere frem, og åd dermed yderligere af fruernes fortov, så de alligevel blev tvungen ud i gadens søle. Omvendt havde det den fordel, at beboerne fra de yderste gavlvinduer frit kunne se op og ned ad gaden og dermed følge med i det pulserende liv. Huset strakte sig endnu højere op end de andre, for det lå efter gammel skik med gavlen mod gaden, og en trappe med smedejernsgelænder, der endte i to blankpudsede messingkugler, førte helt ude fra gaden op til en udskåret gadedør med grønne glasøjne i, og et smedet jernhåndtag.

Det næste hus trak sig igen tilbage i husrækken, og det var nok, fordi det var langt mere beskedent både i længde og højde. Det var som om det gamle hus udmærket vidste, at hvis man ikke kunne måle sig med de andre, så stod man sig bedst ved at trække sig tilbage i skyggen. En rød støvle, der hang ud fra væggen i en kunstfærdig smedjernsgalge fortalte, at her boede en skomager. I en port midt i huset der førte ind til en bagved liggende gård, stod en trækvogn.

Det næste hus i rækken sprang nok så frækt et par alen frem, for på den måde at nyde fordel af, at det foregående hus så beskedent havde trukket sig tilbage. Også det var grundmuret, og en overdækket kælderhals strakte sig helt ud til fortovskanten. For at intet måtte forbigå Johannes opmærksomhed, – hun boede nemlig her, – var der udenfor vinduet i

hendes stue anbragt et gadespejl, som i ordets bogstaveligste forstand afspejlede gadelivet på godt og ondt.

Når man så det hele sådan lidt fra oven, som Christian gjorde fra fjedervognen, så fortsatte husene sådan – store, som små, – med at springe ud og ind, – nogle krøb i læ, andre stod for. Trapper og kælderhalse stak frem over fortovet, – skilte og gadespejle brød facaderne, – porte førte ind til gårdspladser og små eller store haver med træer og buske, og hele rækken af forhuse stod og lænede sig fortrøstningsfulde til hinanden, og netop derved blev hele gaden stående i en form for tavs samarbejde.

I netop et af de små tilbagetrukne huse boede Christian sammen med sin far »Morten«, sin mor »Marie« og med Bedste, som bare hed Bedste, Christian vidste i hvertfald ikke andet, og sin lillesøster Ane.

Der var godt nok en dør fra gaden og ind i huset, men den havde Christian aldrig oplevet var blevet brugt, derimod førte en port i den ene ende af huset ind til en lille gårdsplads. Herinde lå en hel lille verden for sig selv. Først var der et ret stort udhus, hvor gamle Stiefel Meyer boede, det var ham Bedste i sin tid havde købt huset af. I udhuset var også lokummerne med hjerteudskæringer i døren, og plads til brænde og et par grise. Bagved gårdspladsen hævede et mosgroet stendige sig op til en have, hvor familien om sommeren

dyrkede kål og kartofler, og hvor der stod nogle af de mange træer, der om sommeren gjorde hele byen grøn, – når man da så den fra oven, – men som lige nu stod og strittede med de bare grene op i den tilstundende vinters mørke skyer.

Morten og Christian var kommet til at småfryse på vognen, så inde på gårdspladsen slog de armene over brystet i drabelige kuskeslag, og stampede i stenbroen for at få varmen tilbage i kroppen inden de trådte ind i bryggerset, hvor dejtruget stod, og hvor en stor brygge- og vaskekedel var muret ind i det gamle, åbne ildsted, og hvor der langs muren fra køkkenet løb et sort rør, der kom indefra det nye komfur og løb ind i skorstenen, – alle-

rede det gav en god varme fra sig.

Christian og Morten tog deres storrøjer af og hængte dem op på sømmet, og træskostøvlerne blev sat i hjørnet. Straks da de åbnede døren til køkkenet, slog lugten af klatkager dem i møde. De bød begge »God aften – og Guds fred i stuen«. Morten gav Marie et lille dask bagi, og da hun rejste sig fra gryderne med et vræl, fik hun et rigtigt smækkys, inden Morten sammen med Christian satte sig ved langbordet under de små vinduer ud til gården.

Efter den kolde køretur, var det rart at komme ind i varmen til brødsuppe og klatkager.

Studene ankommer til Nr. Bjert

Ved middagstid, netop da den nye »Tolvklokke« slog sine middagsslag ud over byen, gik de hjemmefra – Christian og hans far – sammen med Kresten Smugler, der havde været medlem af købmand Friederichsens bande, og hans søn Jens, – endelig var snedkerens søn Niels med, han havde været så vimmelvant for at komme med. Friskolen var inddraget til lazaret for preuserne og østrigerne, men det var nu forøvrigt nok ét fedt, for det her var så spændende, at drengene nok havde holdt fri alligevel, – de gik ad Strandhuse til.

Efterårssolen kastede sine stråler ned over vandet, og fik det til at glitre som sølvpapir. En ensom drivkase med brune sejl gled dovent forbi dem, og drengene prøvede hvem af dem, der kunne kaste en sten derud. Fiskerne råbte noget ind til dem, som de ikke forstod.

Ovenfor den gamle kalkovn arbejdede man på den nye banedæmning, og her var én af vognmand Koch's vogne kørt fast. Drengene måtte se, hvordan det spændte af. karlen bandede og svovlede, så græsset blev svedet, og det kunne høres i Rebæk, men lige meget hjalp det. Hestene slog sig i tøjlet og var drivvåde af sved. Først da en anden kusk kom til, og de fik fire heste for vognen, gav den sig un-

der høje protester fra de knirkende hjul.

Drengene løb efter de gamle.

I Strandhuse tog de vejen op mod Nr. Bjert, forbi de tre høje popler, som de gamle kaldte »de tre jomfruer«. Niels efterlignede Kresten Smugler, der vraltede op ad bakken som en gammel and, – han var bredsporet som et blebarn, sagde Niels, og de andre grinede.

Oven bakken kunne de se gårdene i Bjert.

På Banggård ventede man studene fra Viuf, og i en toft bag laden var der gjort klar. Peter Ingwersen var selv kommet ridende i forvejen og sad nu i borgstuen sammen med Peter Andersen og avlskarlen Rasmus over en kaffepunch. Peter Ingwersen var lige ved at fortælle om det gamle kobberstik, da vore venner trådte ind ad døren.

»Guds fred i stuen«, sagde gamle Kresten, idet han fyldte døren ud med sine skrævende ben.

»Du står jo som din mor var ved at sælge kærnemælk i alenvis«, sagde Peter Andersen, »kom nu ind og få jer en kaffepunch med, – Peter er ved at fortælle«.

»I har småkalvene med til at holde studene i halen«, sagde Peter Ingwersen med et lunt blik i øjet, da drengene trådte ind, og mente

vel dermed, at drengene var med for at drive på studene.

»Nå, hvor kom jeg fra?« fortsatte Peter Ingwersen, »... ham den tyske ritmester ville ha' kobberstikket, men så sagde jeg 'nej! stop nu!', men se til om bæstet ville stoppe, – så sagde jeg til ham, at jeg nok vidste, at tyskerne var kommet som fjender, – men at de også var kommet som røvere, det havde jeg min sjæl aldrig tænkt. Så var det, han rev sin revolver op og ville skyde mig, – og havde det ikke været for min gamle avlskarl, så havde jeg min sjæl ikke siddet her«.

Peter Ingwersen rev en fyrstikke af og bakkede på sin lange pibe, som under den megen fortællen var gået ud. – Drengene stod med lange ører og stive øjne, og ventede på, der skulle komme mere ud af den fortælling. – De gamle grinte og sa' skål, og bagefter sagde Kresten »a-a-a-h-h« og tørrede skægget med bagsiden af sin barkedede næve.

I det samme lød studenes brølen og drivernes »hu-hej, hu-hej«.

Peter Ingwersen greb bowleren og rejste sig, – de andre fulgte efter.

Nu gjaldt det om, at få studene ind i folden.

Karlene børstede støvet af sig og drak grådigt af vandet ved pumpen, mens de aflagde beretning. Særlig var Peter Ingwersen interesseret i, om de havde mødt nogen patruljer.

Drengene hjalp til med at bære vand til studene, der kun lige rørte vandspejlet med de

blanke sorte muler, men sugede desmere vand til sig i lange, langsomme drag. Christian kunne med øjnene følge vandet ned igennem halsen, og blev selv tørstig.

I mellemtiden havde pigerne sat mad frem på det lange bord i borgstuen, det var sådan en slags halvgående aftensmad, for – som Morten sagde til drengene – de havde endnu en hel arbejdsdag foran sig. – Tre store pander med flæskepandekager, brød, fedt, pølse og ost var sat frem. – Det var noget drengene kunne ha', – de tog fra sig så godt som stude-driverne.

»Ja«, sagde Peter Ingwersen, »når vi nu har ædt, så må vi se at gøre klar. Vi binder studene op, fem – seks stykker i hvert koppel, – der sku' være fem og tyve«.

»Fire og tyve«, sagde Niels Bjerre fra Lilballe, som var én af driverne, »den brogede du havde med hjem i går, blev drivtræt undervejs«.

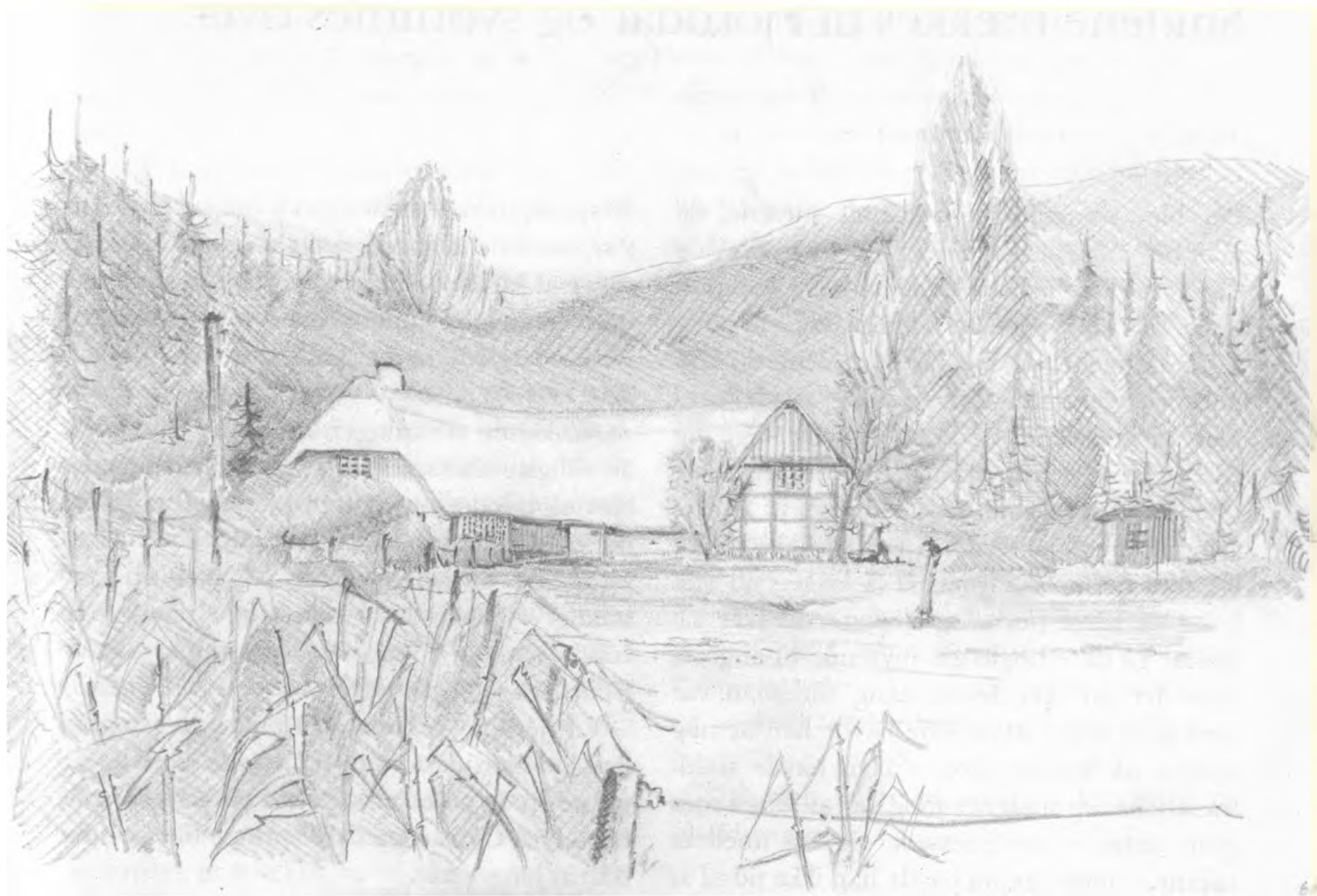
»Godt så, godt så«, sagde Peter Ingwersen, »så siger vi fireogtyve. – Så tar du Niels og du Morten og Kresten hver otte, og så tar I drengene med. Nede ved Morten Vandels gamle ejendom i Fjorddalen ligger både klar. Vi binder studene bagefter bådene og hjælper ud. Der er lavt vand på begge sider, så det er ikke langt studene skal svømme, og det har de prøvet før over Limfjorden, drengene kan så sidde agter med en økse, – og er der »ugler i mosen« på den anden side, så kapper I

drengene, straks studene, så vil de nok svømme tilbage til denne side af fjorden, hvor du, Rasmus, samler dem op, om det skulle gå så galt, og lige én ting til, – for en sikkerheds skyld, skal I nok fordele jer langs stranden mellem Skarre og Løgerodde. – Juhl's folk fra Hjernstrup og Jes Thygesens fra Lykkegård vil stå

klar til at hjælpe jer ovre på den anden side.

Vi tar herfra omkring klokken 9, da vil det være mørkt som beg«.

Drengene sad tavse, – nu kunne de ikke spise mere af bare spænding, – ja, det var lige ved, at Niels fortrød han var taget med.

Fisker Jørgen Nielsens ejendom, Fjorddal, Drejens.

Studene trækkes til Fjorddal og svømmes over

Der blev en vældig uro blandt studene, da man begyndte at fange dem ind. Først blev de drevet ind i en mindre fangefold, der i mands-højde var opbygget af svære rafter, så sneg først drengene sig ind imellem dem med et hornreb. Drengene var nemlig snildere til bens end karlene, og kunne lettere tage sig iagt. Hornrebet var et langt reb med en løkke i den ene ende, som det gjaldt om, at få omkring hornene på studene. Det var ikke slet så let, som det måske lyder, at få løkken ud omkring de lange horn, og studene var ikke så dan at gå til, – nogle gik fnysende til angreb, men det var ikke første gang Christian var med til at fange stude, ofte havde han nemlig hjulpet på Borchs gård. – Han havde smidt træskoene, og studenes møg var at løbe i som grøn sæbe, – det pressede sig op imellem tærne, – men lige nu havde han ikke tid til at tænke på det. Som en kat smøg han sig ud og ind imellem dyrene, og så snart han havde fået et hornreb på, trådte én af de voksne karle til, – slyngede rebet om de svære rafter og stemte hårdt imod, mens studene sprang frem i sæt, – andre lagde sig opgivende ned, og vendte det hvide ud af øjnene, men man vidste aldrig, hvornår de sprang op, eller hvor

de sprang hen, – så det gjaldt om, at passe på. Var studene først tøjret i hornrebet, kom andre af karlene til, og lagde grimer på dem, – snart stod alle studene bundet i grimen, og sveden haglede ned af både drengene og karlene.

Nu kunne trækningen begynde. Man fandt de villigste trækstude til at gå foran, de andre blev så bundet om halsen på den forangående, og så gik det ad Drejens til. Morten trak foran, og Christian jagede på. Blev en stud stadig, tog han fat i halen og drejede den rundt som et vognhjul, – så sprang studen fremad, og det gik videre.

En fjerding vej ude ad Drejens til svingede de mod Fjorddal. Nu og da løftede én af de bagerste stude på halen og sendte en grøn stråle bagud, så Christian måtte springe til siden for ikke at blive ramt.

Vejen slyngede sig ud og ind ned gennem slugten, mellem høje hegn af hyld og vild-roseranker. Efter det sidste sving, kunne man ane fjordens sorte flade og lugten af saltvand. Et søvnigt lys trak ud af vinduerne i Morten Vandels ejendom. Nu boede der vidst én, der hed Jørgen Truelsen, og det måtte være ham Peter Ingwersen stod og snakkede med.

De trak studene ind på engen nedenfor ejendommen, den var sumpet og moset, og føltes mellem tærne, som møget i fangefolden.

Peter Ingwersen og karlene var klar, men alt måtte foregå i tavshed, for det gjaldt om, ikke at påkalde sig prøjsernes opmærksomhed, hverken på denne eller den modsatte side. Bådene blev lydløst skubbet ud i vandet. Morten steg op i den første båd og greb årerne. Christian satte sig på agtertoften med øksen i hånden. Karlene bandt de otte stude i fortøjningsringen i bådens agterstavn, – nogen skubbede på båden og andre drev stille på studene, mens Morten roede med lange drøje åretag. Karlene drev på, så langt de kunne bunde uden at få de opsmøgede bukseben våde.

Morten drev båden frem med langsomme åretag, der svarede til studenes langsomme plasken gennem vandet, men én efter én slap de snart bunden og begyndte at svømme, så Morten kunne drive båden hurtigere. Christian anede træernes truende mur foran dem, der syntes, at strække sig opad i uoverstigelige

højder. Højt over deres hoveder lyste en ensom stjerne i natten, og mørkets ro blev understreget af årernes regelmæssige plask i vandet og studenes prusten, der næsten lød afslørende i stilheden. – Længere ude ad fjorden hørtes lyden af de andre både.

Studene tog én efter én bunden igen, og Mortens åreslag blev drøjere og blandende sig igen med den plaskende lyd af studene, der sindigt løftede benene ét for ét og førte dem tilbage igennem vandspejlet. – Skoven derinde kom nærmere, – nu anede Christian de enkelte træstammer, og båden tog bunden. Morten sprang i vandet, – løsrede studene i agterstavnen, og vadede ind imod land, mens han hviskede til Christian, »bliv her!« Christian satte sig lydløst hen ved åretolden og vendte båden.

Studenenes plasken og prusten blev svagere. Gennem lydene kunne Christian komstatere, at også de andre både var nået ind under land.

Stilheden føltes på én gang knugende og uheldsvanger.

Et uheldigt smugleri

Pludselig skete alt i hurtig rækkefølge.

En hel række lygter blev tændt mellem træerne. Christian troede først, det var folke-
ne fra Hjerndrup eller Lykkegård, der endelig
var kommet, men pludselig råbtes: »Halt«, rå-
bet kom flere steder fra i skoven. Der blev nu
en vældig uro, – trin af løbende folk, banden,
spredte tyske gloser, studebrøl, – og pludselig
skar hans fars stemme gennem de andre lyde:
»sejl hjem! – sejl hjem!«

Hurtigt fik Christian fat i årerne. »Halt –
halt«, blev der råbt inde fra land, men Chri-
stian lagde alle kræfter i og roede til. Der lød
løbende plask i vandet, som om de ville løbe
ud til ham, – men det skulle blive løgn. Christi-
an tog ved, – bøjede sig langt forover, satte
årerne i vandet langt bagude, stemte fødderne
imod spanterne og trak til, så knoerne blev
helt hvide, og båden skød frem igennem van-
det. Endnu et tag, og et til. Christian prøvede
med den ene åre, hvor dybt der var, – endnu
et par årtag, og han var ude i sejlrenden.
Han holdt inde med roningen og lyttede. – Jo!
de andre både var også på vej ud i fjorden, –
så havde de hørt råbet – han hørte årtag et
sted ude i mørket. Lysene og lydene inde i
Agtrup Skov fortabte sig op over skrænten og
blev opslugt af mørket.

Christian turde ikke råbe. Han begyndte at
mærke kulden. Hvad med hans far? Tårene
pressede sig på. Hvad vej skulle han ro? Hvis
nu hans far manglede båden? – Måske var det
slet ikke hans far, der havde råbt? – Måske lu-
rede soldaterne derinde på ham? – Han havde
set prøjserne plyndre købmand Dyrings butik i
Søndergade, og han vidste østrigerne havde
skudt en soldat bag købmand Dyrings gård, –
de var ikke til at spøge med, når det stak dem,
– måske de kunne finde på, at skyde efter
ham.

Christian tog igen fat i årerne og roede
udad. Der kom ikke flere lyde derinde fra.
Christian rejste sig op i båden, tog hænderne
for munden og råbte på Jens og Niels.

»Her!« lød det så tæt ved, at Christian nær
var faldet over bord af forskrækkelse, – det
var Niels. De måtte være drevet tættere og
tættere imod hinanden. Christian åndede let-
tet op, – det var rart at mærke Niels's nærhed.

»Niels«, kaldte Christian mere sagte, »kom
herhen«, og et øjeblik efter dukkede Niels ud
af mørket.

»Hvor tror du, Jens er?« spurgte Christian.

»Lad os råbe igen«, foreslog Niels.

Langt udefra lød et svagt »hej!« – så var
Jens altså også på vej over fjorden.

»Se«, sagde Niels og pegede ind mod Fjorddal, hvor omridset tegnede sig af mænd, der stod på stranden.

»Bare vi vidste, om det er Peter Ingwersens folk, eller soldater«, sagde Christian, »måske er vi omringet«. De roede langsomt ind imod Fjorddal.

»Gud ske lov«, det var Peter Ingwersens folk, – for de råbte deres navne.

Niels tog hænderne for munden og råbte sagte ind mod land – »det er os, Christian og Niels«.

Snart skurede de fladbundede joller ind over sandbunden og hjælpende hænder kom til.

Lidt efter kom også Jens ind.

Peter Ingwersen var der selv. Han fik i en fart en karl af sted til hest op til Banggård efter et foderværk, så drengene kunne komme hjem. Imens fik han drengene med op til Morten Vandels ejendom. Peter brød sig godt nok ikke om det, – ejendommen havde fået et dårligt ry på sig efter Mogens Pelles tid, – ham var der ikke godt i for en havreavn, og den nye mand, Jørgen Truelsen, kendte Peter Ingwersen ikke for godt, men drengene måtte ind i varmen, og han måtte have at vide, hvad der var sket.

»Ja, ja«, sagde Jørgen Truelsen, »det kom nok bag på dig Peter, som juleaften på kællingen, – du er nok kommet til at måle ind med samme mål, som du har målt ud«.

Jørgen var jo ikke uvant med smugleri her ved den gamle smuglervej, og han havde faktisk kunnet stå på gårdspladsen og set og hørt det hele.

»Hold nu mund«, sagde Peter Ingwersen, »og lad drengene komme ind i varmen og få en snaps, at de ikke forkøler sig, – kan hænde du også har et køretæppe, de kunne få over sig på vognen. Jeg har sendt en karl op på Banggård efter et foderværk, – han er her nok snart«.

Drengene blev anbragt på slagbænken og fik et køretæppe over sig. Komfuret var varmt endnu, og snapsen brændte langt ned i halsen. Hjemme havde Christian kun fået snaps for tandpine, og den skulle bare holdes inde ved den dårlige tand og så spyttedes ud igen. – Det var første gang, han havde smagt det sådan rigtigt.

Stammende fortalte drengene, hvad der var sket, den ene begyndte, hvor den anden holdt op, men alt ialt kunne drengene ikke berette mere, end hvad folkene havde kunnet se fra stranden.

»Ja, ja«, sagde Peter Ingwersen, »det er noget tyvebrændt skidt altsammen, – nu må vi se i morgen«.

Lidt efter kom karlen fra Banggård med en let fjedervogn forspændt to heste.

Drengene kom op i ladet bag agestolen og blev pakket godt til med køretæppet. Peter Ingwersen svingede sig i sadlen, idet han

sagde, »jeg rider i forvejen for at tale med drengenes mor«, – så forsvandt han mellem hegnene, og et øjeblik efter kørte drengene mod byen i et frisk trav.

Hele vejen ind, sagde drengene ikke et ord. Christian sad og spekulerede på, hvad der mon var sket med hans far. – Gasblussene var forlængst slukket i byen, så husrækkerne stod som sorte skygger på begge sider af de smalle gader.

Peter Ingwersen var endnu hos mor Marie, da Christian kom hjem, »...måske til Rendsborg, som borgmesteren«, hørte Christian ham sige lavmælt. Marie græd og tørrede hurtigt øjnene med snippen af forklædet, inden hun løb Christian i møde og slog armene om ham.

Også Christian græd.

Christian havde oplevet meget i sit korte liv, han havde set nøden, havde oplevet krigsårets råhed, men det var allsammen sket udenfor ham, – var passeret forbi ham, som et spændende teaterstykke passerer over scenen. Han

havde slugt hver replik og hver figur med sine unge øjne. – For første gang i sit liv var begivenhederne flyttet ind i ham selv, han var selv blevet medspiller i livets store drama.

Her i mørket under den tunge dyne kom oplevelserne tættere ind på ham, og trods en ubeskrivelig træthed, kunne han ikke sove. Burde han være fulgt efter sin far? – Var han gået med for at jage på studene, var alt måske gået anderledes. På en måde var han medskyldig.

Her var noget han ikke selv magtede at finde rede på, her måtte andre og større kræfter til, og under dynen foldede han sine hænder, »gode Gud i himmelen«, mumlede han, »nu må du råde for far, – straf ikke ham for vores synders skyld, men hjælp ham, om han er faldet i prøjsernes hænder, – hold du din hånd over ham, hvor han er nu, og hjælp du så også mor, og skænk du os det daglige brød, – at vi ikke skal falde sognet til last. – Amen«.

Omsider faldt Christian i søvn.

Vaupels gård med opgang til Svalegang.

Friskolen

Allerede i marts måned var den nye skole i Sviegade, eller Skolegade, som den nu hed blevet inddraget af preuserne til lazaret. Der var så godt nok blevet undervist en tid i et tomt møbelmagasin på hjørnet af Låsbygade og Låsbystræde, men for Christian og mange af de andre drenge, var det ikke blevet til så meget, for de havde ikke så megen lyst til at gå i skole. De følte skolegang som en begrænsning af deres frihed.

Langt hellere hjalp Christian Kresten, Mathis eller Per Røgter ovre i Borchs gård, og det hændte, når et af købmandens skibe lå i havnen, at der skulle læsses eller losses allerede klokken fire om morgenen, og da var det næsten ikke til at frigøre sig, for at komme i skole til klokken otte.

Så alt i alt passede det Christian meget godt, at han ikke havde skullet i skole det sidste halve årstid, men fredag den tredie december læste Marie i avisen, at undervisningen i Friskolen begyndte igen på førstkommande mandag, og selvom det var svært for Marie, at få drengen afsted, – så hjalp her ingen kære mor, – afsted måtte han.

Ude på gaden traf Christian de andre drenge med tornyster på, – så måtte deres

mødre jo også have læst det i avisen. – Pigerne gik i skole om eftermiddagen.

På Torvet mødte drengene dagvognen, der hver morgen kl. halv otte kørte over Haderslev til banegården i Vojens. På bukken sad Jakob Galt. Han var en vældig karl til at bruge pisken. Under tre-års-krigen var Jakob imidlertid blevet skudt i benet, og derfor haltede han, – når han da ikke sad på bukken, naturligvis. Det var imidlertid for meget for drengene, de råbte: »G-a-l-t du er h-a-l-t« – »g-a-l-t du er h-a-l-t«. Til gengæld forsøgte Jakob at give dem et snert af pisken, – så det gjaldt om, at springe udenfor piskens rækkevidde, så såre man havde råbt.

Det var en spøg, der gentog sig hver morgen.

I skolegården skulle Christian og de andre drenge stille op i en lang række nedenfor trappen, og så kom Langkiær eller Glumsø og hentede dem, – alt efter hvilket fag de nu skulle have.

Christian gik i ældste klasse, – det var fjerde drengeklasse, – og i første time skulle de have læsning, så det var Langkiær, der tillige var klokker ved kirken, – som hentede dem i dag, og førte dem op i klasserummet, hvor en kval-

mende tyk lugt af tørverøg fra kakkellovnen blandede sig med en duft af lædertøj og kamfer, – det sidste var en rest fra soldaternes brug af rummet.

Først når Langkiær havde sat sig ved katederet og sagde: »Sæt jer!«, måtte drengene sætte sig, og så skulle de sidde musestille og med hænderne foran sig på pulten, – ellers vankede der af spanskrøret.

Det var Christian, der først blev hørt i lektionen, »J-e-g h-ø-r-e-r t-i-l b-ø-r-n-e-n-e«, stavede han, »b-ø-r-n v-i-d-e k-u-n l-i-d-t o-g f-o-r-s-t-å i-k-k-e m-a-n-g-e t-i-n-g, d-e-r-f-o-r m-å d-e u-n-d-e-r-v-i-s-e-s o-g l-æ-r-e. D-e-r-v-e-d b-l-i-v-e d-e f-o-r-s-t-a-n-d-i-g-e. J-e-g e-r m-i-n l-æ-r-e-r l-y-d-i-g-h-e-d o-g t-a-k-n-e-m-m-e-l-i-g-h-e-d s-k-y-l-d-i-g«.

»Altså, lød lærer Lankiærs stemme, »Christian, hvorfor er du din lærer taknemmelighed skyldig?«

Der blev et øjeblik spændt tavshed i klassen.

»Nå-e-e!« lød Langkiærs stemme igen.

»F-o-r-d-i l-æ-r-e-r-e-n u-n-d-e-r-v-i-s-e-r m-i-g«, stammede Christian.

I frikvarteret måtte de ikke opholde sig i klasseværelset eller på gangene, – det var strengt forbudt. Det var også forbudt, at gå på »das« i timerne, så aldrig så snart var drengene kommet ned i gården, før de stillede op på en række ved muren, og skulle se, hvem der kunne tisse højest op ad væggen. – Snedkerens Niels fra Låsbygade kunne tisse helt op

over de underste vinduer.

Så lød klokken, og drengene stillede op igen. I denne time var det historie med Glumsø. Drengene kæmpede med Knud den Store, og her var Glumsø god til at fortælle. Da følte Christian sig delt i to, den ene del af ham fløj på usynlige vinger over de stolte vikingskibe, og dvælede over en ussel kriger, der var faldet så hårdt i søvn på sin post, at man kunne stjæle hans rustning eller klædedragt, – mod ham ville kong Knud fare frem i vrede, thi han fandt, at en konge kun var ilde tjent med krigsfolk, som havde deres egen rolighed kærere end rigets sikkerhed. Det var jo, syntes Christian, som da Jesus bad den sidste aften i Gethsemane Have, og diciplene faldt i søvn, og hvor Jesus sagde til Simon: »Simon, sover du? – Kunne du ikke våge én time?« og hvor Jesus undskyldte diciplene og sagde: »Ånden er vel redebon, men kødet er skrøbeligt«.

Det var også i den verden, hans far var nu.

Den anden del af Christian var i Borchs gård. Det var den verden, hvor han sad ved siden af Mathis på agestolen, eller han hjalp Per Røgter i studestalden, eller Frida med at slagte, eller han hjalp Peter Ingwersen med at drive stude. – Det var den verden, der udgjorde alt det, man kunne se, – himmel og jord, – hvorimod den første verden var alt det, man ikke kunne se, – det, der var imellem himmel og jord.

Når de var færdige med deres tilbageven-

dende kamp om, at tisse højest, spillede de bold. Peter havde bolden, der var lavet af tagmos med sejlgarn omkring, og med den spillede de rendbold, men så kom klokkeren eller Glumsø løbende, for det kunne gå ud over vinduerne, – og så kom spanskrøret frem. I stedet spillede de så Kongebold, det var nemlig ikke farligt for vinduerne, sagde klokkeren.

Den sidste time skulle drengene have Glumsø til regning. I denne time var det Rasmus, det gik ud over.

»Et barn blev født den 30. juni og levede i 65 dage, – hvad dag døde barnet?«

Rasmus kunne ikke svare på det regnestykke, og så måtte han stå i skammekrogen i hjørnet bag døren og med hænderne på ryggen i resten af timen. Christian havde selv prøvet det, – det var ikke sjovt, tog man bare hænderne fra ryggen for at klø sig, – fik man et rap over fingrene.

Nu sad Christian og gjorde sig helt lille, – og krøb sammen bagved Jens. Glumsø skulle nødig få øje på ham, for han kunne heller ikke svare på det regnestykke. Iøvrigt var regnestykket et mærkeligt regnestykke, syntes Christian. Han vidste da godt, at børn døde, – det gjorde de næsten hver dag omkring ham, – men det var ligesom forkert, at bruge det i et regnestykke.

Christian var ikke spor ked af det, da klokken var elleve og skolen dermed færdig for den dag. De gik nemlig i skole hver dag fra klokken 8 til 11 undtagen om lørdagen.

Christian pakkede omhyggelig sine ting sammen i sit tornyster, og skyndte sig med de andre drenge ned ad trapperne og ud i friheden, og det, der hørte resten af den dag til.

Kongen kommer

Dagen igennem dirrede byen af spænding.

Ved Nørreport i Låsbygade var opført en smuk æresport. På et blafrende tøjskilt udspændt imellem granombundne opstandere stod: »VELKOMMEN« og ovenover kongens navnetræk. Overalt var der dannebrogssflag, og nu efter mørkets frembrud var alle vinduer i Låsbygade, på Torvet, i Østergade, Helligkorsgade og Rendebanen oplyst af levende lys, og gaderne var fyldt med folk. Ude ved æresporten samledes efterhånden en stor menneskeskare, og drengene måtte sno sig, – ja, ofte krybe, for at nå frem i de forreste rækker.

Christian, Jens og Niels var blandt dem, der kom helt frem, hvor byens fine folk stod, med borgmester Monrad i spidsen. Stadthauptmandens fine landauer med de to røde heste, »Hans« og »Grethe« for, og med Mathis på bukken i lysegråt slag, der var foret med rødt – og med kuskekasket og et bredt sølvbånd, var der også. – Han havde svært ved at holde hestene i folkevrimlen.

Omkring klokken halv otte kom en rytter nordfra. Han hviskede noget i øret på Monrad, og snart løb ordene: »Kongen kommer!« som en løbeild gennem folkemængden.

På lang afstand kunne man se faklerne, som lysende, blafrende stjerner, og spændingen

steg, – alle stod på tærne og strakte hals for bedre at kunne se. Først kom et par forriderne med fakler i hænderne, så kongens vogn, – med sorte heste for. På bukken mellem de runde, tændte lygter sad kusken og en lakaj i lange røde kapper med guldknapper og sorte hatte på hovedet, hvor skyggen i begge sider var slået op, og havde hvide kanter, – og bag på landaueren sad endnu en lakaj.

Så kom andre vogne, og mange landboere til hest, og fakkelbærere. Brandkorpset og politikorpset med købmand Brandorff i spidsen, – han havde grå livkjole på med sorte opslag og krave med hvid kant, og på hovedet en sort trekantet hat med hvide fjer og gul top, – og sabel ved siden, som han hele tiden var ved at falde over af bare ivrighed og finhed.

Det var næsten altfor spændende for drengene at se på. Nu begyndte hele menneskemassen at råbe »hurra« og drengene lod sig i den grad gribe med, at de hoppede op og ned, og smed deres kasketter højt op i luften.

De gamle, der stod ved siden af Christian begyndte at græde og madammerne måtte have lommestørklæderne frem og de fineste en lugtedåse.

Nu havde kongen rejst sig op i vognen og

hilste på Monrad og de andre, – han græd også.

Monrad hævede højtideligt armen i vejret for at påkalde sig ro, og udråbte et nifoldigt leve for kongen, og hele mængden brød igen ud i hurraråb, der lidt efter lidt trak sig længere og længere ned ad Torvet til, – og Monrad begyndte at tale til kongen.

Monrads tale hørte Christian slet ikke, for lige ud for ham holdt kongens fine heste, og den ene lakaj stod foran og holdt de forreste i hovederne, – og Christian så beundrende fra hans fine uniform til hestenes fine blanke sele-tøj med kongens monogram på skyklapperne og rygpuderne. På vogndøren var rigsvåbenet. Undervognen var sortlakeret med røde streger. Sædet, hvor kongen sad, – når han altså ikke stod op, – var betrukket med silke, og bukken, hvor lakajerne sad, med brun klæde.

Nu satte våbenbrødrenes sangkor i med at synge, – og andre faldt i med:

»Velkommen Drot, hid til dit gamle Kolding.

Velkommen hid til Jyllands grænseby.«

Der blev igen råbt hurra, først for kongen og så for prinsen, og mens det sidste hurra fortonede sig ned ad folkerækkerne i Låsbygade og fra Torvet til Rendebanen, spadserede Monrad, Stadthauptmanden og alle de andre honoratiores med trekanthuer og sabler taktfaste foran de kongelige vogne ned igen nem byen. Nogle af fruene og madammerne

og gamle Jens Peter Wissing, der havde gjort så meget godt for byen, sad i Stadthauptmandens landauer, hvor Mathies, der havde lært noget af de kongelige lakajer, havde rettet sig op, og sad nu stiv på bukken som en romersk hærfører, mens han hilste fornemt med pissen og sluttede den kongelige kortege.

Drengene smuttede lynhurtigt ud og ind imellem benene på folkemasserne, ned ad de illuminerede gader, hvor folk hang ud af vinduerne, eller havde løsnet et par tegl i taget så de kunne stikke hovedet ud, og se, hvad der foregik nede på gaden, – de havde i sandhed det hele i, – hvad man kalder – fugleperspektiv.

Drengene løb ved siden af vognene, ja, nogen hang bag i Mathies' vogn, – vel blev de jaget væk, men kun for at forlægge deres løbbane ind i folkemassen et kort stykke, og så igen dukke op ved siden eller bagved de kongelige vogne.

Optoget kørte ned over Kirketorvet, ad Vestergade til købmand N.P. Hansens gård på Rendebanen, hvor der igen blev rig lejlighed til, for Christian, at studere de kongelige vogne, for her skulle kongen modtage folk fra byen og nabobyerne, – så det blev sent inden drengene kunne følge kongen det sidste stykke vej til Svenssons Hotel, hvor han skulle spise, og drengene derfor endelig kunne komme hjem i seng efter en lang og anstrengende dag.

Kongeligt besøg på skolen

Den følgende dag var kongen stadig i byen, og uanset de færreste havde berøring med ham, var der en feberagtig stemning i hele byen. For drengene var det en næsten uoverkommelig opgave at følge det hele, men så godt det lod sig gøre fulgte de det kongelige optog, hvor det kørte, og hvor det stod. De kendte efterhånden de kongelige kuske og lakajer, og hver detalje i seletøjet, på hestene og vognene fra den endeløse venten udenfor rådhuset eller andre steder i byen, hvor majestæterne gjorde ophold.

Kongen var den dag på køretur til Staldgården og havnen, og overalt, hvor den kongelige vogn passerede mødtes den af vinkende og hurraråbende mennesker, og kongen vinkede venligt tilbage, – det var jo det genvundne land, og hans gamle grænseby.

På skolegården bag Friskolen stod alle eleverne opstillet i kirketøjet, også Borgerskolens elever stod i dagens anledning i Friskolens gård, deres skole var nemlig ikke færdig endnu, så de fik undervisning, dels i præstegården, dels i kirkens sakrest. Hele flokken af elever stod trippende og i spændt forventning om det forestående kongebesøg på skolen. Skolens leder, klokkeren Anders Langkiær,

havde i dagens anledning diplomatfrakke på og stiv flip, der åbenbart generede ham, for han kørte ustandselig pegefingern rundt i kanten, og så såre han lod armene hænge nedad, faldt de fine hvide manchetter ud af diplomatærmerne og måtte skubbes på plads. Også de andre lærere var i diplomat- eller degnefrakke og havde besvær med flippen. Grill var leder af Borgerskolen, og følte sig derfor finere end Langkiær, – så var der de nye lærere: Lindeloff, som var rendt ud i Skolegade for at give tegn, når kongens vogn nærmede sig, – der var Peter Andresen Frandsen og Mogens Brix for ikke at glemme Glumsø, der svedte af bare nervøsitet, så han ustandselig måtte have det store lommeørklæde frem, – der ellers stak bagud fra det ene frakkeskøde, – for at tørre sig over panden og under flippen. Pastor Andersen var der også, han var skoleinspektør, og det var ham, der skulle udråbe et leve for kongen. Lige nu gik han med den høje hat i hånden og mumlede for sig selv, – muligvis for at øve sig på lektien.

Anders Langkiærs nervøsitet blev ikke mindre af, at han ustandselig måtte have et øje ved drengene, for hvem det kneb at stå stille, – snart nappedes de, snart kom nogle op

at slås. Niels tog Christians kasket og smed den over til pigerne, der i dagens anledning også var med, – og Christian måtte løbe over for at hente den, mens Langkiær kom løbende, og pigerne fniste, så Christian blev helt rød i bærret.

Omsider kom Lindeloff løbende tilbage, og i sin iver trådte han lige ned i et vandhul, så vand og snavs stod op omkring ham, mens han fægtede med arme og ben for at holde balancen, samtidig med, at han råbte: »Nu kommer han, – nu kommer han!«

Alle eleverne rettede sig op, som små soldater. Drengene fik kasketterne på i en fart, og lærerne de høje hatte, – så havde de alle noget på, de kunne tage af for kongen. Lærerne indtog de indøvede pladser foran geledet, og næppe havde pastor Andersen indtaget sin plads, før den kongelige landauer svingede ind i gården. Kongens vogn holdt foran trappen. Pastor Andersen tog højtideligt den høje hat af, og det samme gjorde alle lærerne og drengene så også. »Deres Majestæt«, sagde Andersen med høj og bævende røst, »det er os en stor ære, at Deres Majestæt i dag har ønsket at bese vores skole...« Her glemte Andersen åbenbart resten af lektien, for nu vendte han sig med ryggen til kongen, mens han med høj røst proklamerede: »Kong Christian den Niende længe leve!«, og så svang lærerne deres høje hatte, og drengene deres kasketter, mens alle råbte »hurra-a, hurra-a, h-u-r-r-r-a-

a-a«. Andersen vendte sig igen mod kongen, der takkede venligt og gav pastor Andersen hånden. Herpå forsvandt alle ind i skolen, undtagen eleverne, der blev mere og mere urolige og de helt nye lærere, der følte de havde svedt til ingen nytte.

Omsider kom kongen da ud igen med hele sit følge. Han steg op i vognen, og mens alle eleverne af lutter demonstrativ kedsommelighed kastede deres kasketter højt til vejrs og råbte »hurra-a, hurra-a, hurra-a«, svingede den kongelige vogn igen ud af gården, og pastor Andersen meddelte af bare lettelse, at alle børnene havde fri resten af dagen. Næppe var det sagt, før alle hujende og skrigende forsvandt ud over Skolegade og Torvet.

De fleste børn, – også Christian, – måtte finde den kongelige vogn, – spændingen sad dem stadig i kroppen, og af denne sjældne begivenhed i byens liv, måtte helst intet gå deres næse forbi.

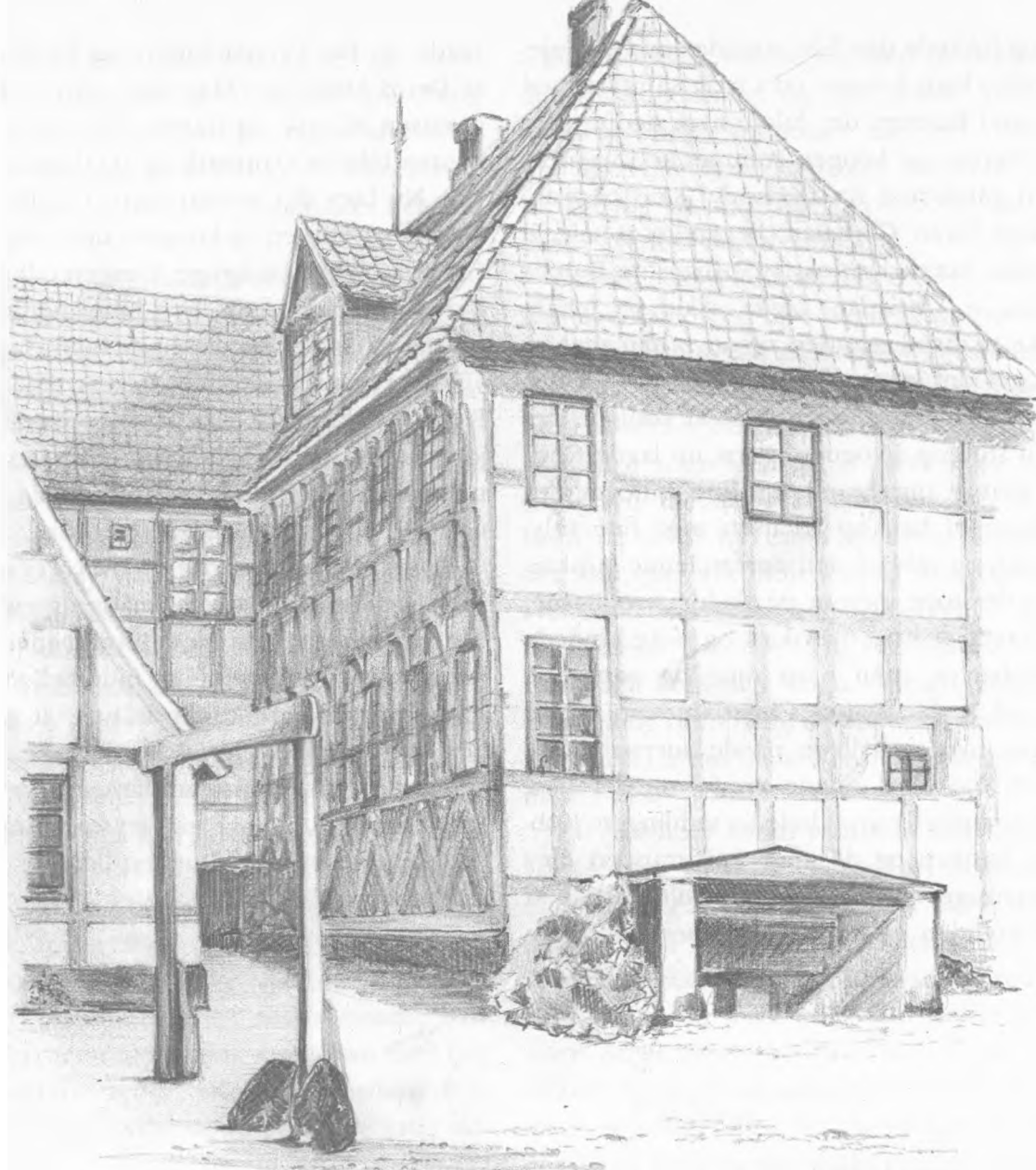
På Akseltorv foran rådhuset stod kongens vogn, han modtog slesvigske udsendinge, sagde de, og mange mennesker havde samlet sig for at få kongen at se. Drengene lod sig imidlertid ikke standse, de manøvrerede sig som sædvanlig frem i forreste række til den store stentrappe, hvorfra fire hvide søjler strakte sig op til baldakinen, der var bygget ud fra husets tag. Oppe fra døren gav en tjener et vink til kusken, der straks rettede sig op på bukken, og en lakaj stillede sig på siden af vog-

nen og lukkede den lille vogndør op. – Et øjeblik efter kom kongen ud i ivrig samtale med købmand Bastrup, der fulgte ham ned til vognen. Næppe var kongen kommet op i vognen, før en gårdmand fra Dons, der stod på trappen lige foran Christian, begyndte at tale, – han talte mærkelig nok fynsk, ligesom Borchs Mathis. – Christian lagde ikke så meget mærke til, hvad manden sagde, – han snakkede noget om krigen i Slesvig-Holsten. – Christian var meget mere optaget af kongen, der endnu stod op i vognen. Først nu lagde Christian nemlig mærke til den fine uniform, der var knappet helt op i halsen med fine sølvknapper, og sølv på den opretstående halskrave, og de store stjerner på skulderstropperne. Han havde et stort overskæg og store krøllede bakkenbarter, men hans øjne og pande så kede ud af det, syntes Christian, som om al verdens byrder hvilede på de stjernebesatte skuldre. Nu blev øjnene vrede, og der blev også en underlig uro i hele forsamlingen. Købmand Bastrup og de andre på trappen blev helt mausige, og derfor begyndte Christian at se på manden på trappen og høre, hvad han

sagde, »... har kunnet frigøre sig for den frygt, at Deres kongelige Majestæt, som er født på grænsen af tysk og dansk, ikke naturlig har kunnet føle for Danmark og det danske«.

– Nu blev der endnu mere uro blandt de voksne på Torvet, og kongens øjne slog lyn, så Christian blev helt bange. Kongen udbrød forbitret: »De tager fejl!« – og henvendt til folket på Torvet, sagde han med høj røst: »Danske mænd, der har folkets tillid, er da Bluhme og Tillisch ikke danske mænd?« »Jo, jo, jo!« lød det. – Nu blev det spændende, mente Christian, – men det udviklede sig ikke til mere, og snart kørte kongen bort.

Trommeslageren drog op over Torvet, han ville åbenbart udnytte de mange mennesker, der endnu var forsamlet. Trommehvirvlerne lød højt imellem husene, og ind imellem trommehvirvlerne bekendtgjorde han, at man nu hos købmand Dyring i Søndergade, kunne købe glas til petroleumslamper, der ikke kunne springe, – og så igen en trommehvirvel, – og så forsvandt lidt efter lidt, de mange mennesker.

Borchs gård fra gårdsiden.

Borchs købmandsgaard

Borchs gamle købmandsgård på Torvet var et stort og strålende eventyr for børn, – et eventyr med en spændende virkelighed, et sted, hvor livets pulsslag kunne føles af de mange mennesker, der her kom og gik op ad den slidte stentrappe til butikken. I butikken var der til stadighed en tung lugt af petroleum, reb, tjære, klipfisk, kaffe, cikorie, tobak og et miljø fuld af hygge og tryghed. Ned fra loftet hang koste, børster, strigler og kotøjere. Blå kaffekander i alle størrelser, gryder, potter, pander og sukkertoppe stod på reolerne. Skufferne bugnede af kandis, svesker, humle, mel og ris, og på gulvet stod dritler med smør og saltede sild.

Ved et bord imellem de to vinduer sad Christians mor, Marie, og solgte tvebakker, wienerbrød og boller, og fra en stor blikdåse, solgte hun bolcher til børnene. Det var et arbejde stadthauptmanden, den gamle købmand, havde fremskaffet hende i medfølelse med mandens forsvinden.

Ind imellem salget faldt Marie i søvn over strikhosen, og da havde lærlingene hende til bedste. I enden af en lang snor bandt de en femøres kage, som de smed op over den jernstang over disken, der holdt lukkelugerne. Selv

gemte lærlingene sig bag disken, og når Marie vågnede, lod de kagen danse i luften for hendes søvndrukne øjne. Så skældte Marie ud: »I skarnsknægte«, sagde hun, – alligevel faldt der nu og da bolcher af.

Ofte var der brug for en hjælpende hånd i den store købmandsgård, og Christian tilbragte alle sine timer med at gå til hænde ude og inde.

Lige nu var det hverken sveskerne eller Marie, der trak ham ind i butikken, – han brød sig ikke spor om, at lærlingene drillede hans mor, – men han elskede at stå i butikken på det hvidskurede og sandstrøede gulv og tale med bønderne, når de sad ved det lange bord foran disken, og spiste deres medbragte mad, der var indpakket i et lomme-tørklæde eller en kurv. Butikssvenden skænkede øl og brændevin på købmandens regning, og da gjaldt det om, at kunne holde rede på familieforholdene, så man spurgte til de rigtige børn eller de rigtige gamle i aftægten.

,Hen på aftenen, når gitteret var slået ned, og butikken dermed formelt var lukket, dukkede byens håndværkere og andre op, for at få sig en snaps, en cigar og en sludder med butikssvendene eller købmanden selv. Man snak-

kede om krigsskadeerstatningen: »Trefemtedel skilling for en menig, og tre-en sjettedel skilling for en officer i sommerhalvåret«, er det en betaling, sagde pumpemager Jørgensen fra Vestergade og slog i bordet. »Godt ord igen min brave pumpemager«, sagde kobbersmed Brandt, »så får du til gengæld seks skilling for hver menig og seksten skilling for hver officer, du har fodret på i vinterhalvåret, og det har du næppe fodret for, – din fedtsyl«, lo kobbersmeden, »forøvrigt er kongen nået til København igen. Nå – skidt med kongen, den tysker«, brød Peder Lausen ind, og fortsatte, »men jeg så, at Vejle nu vil have halvdelen af vores dragoner, der jo kommer hertil på mandag«.

Sådan kunne snakken gå frem og tilbage til langt ud på natten, mens den gråblå røg fra cigarerne bølgede i stadig tættere tåger op mellem isenkrammet under loftet.

Christian hjalp som sagt både ude og inde. Nede i den bagerste gård lå brændevinsbrænderiet, og brændevin var der brug for, – ikke mindst her i julemåneden.

Tidlig om morgenen kom alle gårdens folk ned med flasker og potter og fik dagens ration inden dagens brænding begyndte.

Christian hjalp Anders, der herskede her i brænderiet som en enevældig konge. De hældte masken fra det kar, der var gæret færdig ud i panden, og tændte brændefyret under den. Snart ville spritten søge op i brændeked-

lens hat, og i svalerøret blive fortættet til brændevin, der løb ud i tønden, og mens det nu passede sig selv, arbejdede Anders og Christian med at røre i tyndmasken. Malt, korn og kogende vand skulle godt blandes, så de rørte kraftigt rundt med to store årer.

I et af de andre kar var gæringen i fuld gang. Gærcellerne kastede sig over sukkeret og forvandlede det til sprit, men alt imens stod karret tildækket og rugede over sin hemmelighed.

I damp og dunst gik Christian og Anders over deres arbejde i brænderiet. Det lille rum fyldtes hurtig med dampe, der blev krydret af en syrlig lugt fra gæringen og duften af brændevin, og udfra brænderiet bredte den liflige duft sig over hele Torvet.

Fra brænderiet blev ankere med brændevin bragt til brændevinskælderen i forhuset, hvor der lå masser af tønder i forskellige størrelser.

Al bærmen fra brænderiet løb ud i en brønd i midtergården, hvor også spølstalden lå. Her var plads til et halvt hundrede fedestuede, som hørte under Per Røgters domæne. Også her hjalp Christian til, når bærmen skulle pumpes ind i stalden ad en lang trærende, – ti pumpeslag pr. stud. Inde i stalden flyttede Per en anden trærende fra stud til stud, og her kunne han tydelig følge med i, om Christian talte rigtig. Nu og da lød et råb inde fra stalden, og så var Christian klar over, at han havde talt forkert.

Brændevinen i bærmene dullede studene ind i en salig brannert, og orkede de ikke at æde mere, stod de bare og døsede med et brunligt bærmesavl om mulerne og med store svømmende og drømmende, blanke øjne. Eller de lagde sig ned i halmen og tyggede drøv. Så bredte der sig en beroligende hyggelig stemning over stalden, som Christian godt kunne

lide, ikke mindst her i vinterkulden.

Strengere var det, når Christian skulle hjælpe Per Røgter med at muge ud. Det var utrolige mængder af møg, der kom ud af de stude, syntes Christian, fordi alt skulle skovles op i en vakkelvorn trillebør og balanceres ud i møddingen, der sejlede rundt i en brun ajlepøl midt på gårdspladsen.

Torvedag

Aldrig så snart var Christian færdig med skolen, før han var på vej til Borchs, hvor der i dag, som på alle torvedage – for slet ikke at tale om markedsdage – herskede en febrilsk travlhed.

Allerede fra tidlig morgenstund var bønderne søgt ind imod byen, dels for at sælge, – dels for at købe, – og mange af dem staldede ind hos Borchs. Netop nu før middag var der roligt i Krestens afdeling. De bønder, der skulle ind, var kommet, og hjemkørslen var endnu ikke begyndt, derimod var der travlhed hos butikssvendene, der skulle ekspedere de mange ordrer til vognene.

Christian måtte en tur om på Torvet for bare at opleve stemningen. Hele Akseltorv var fyldt med vogne, – ja, i hele Torvegade og omkring St. Nicolai stod vognene med opslåede énspænderstænger. Fra vogn til vogn gik de travle kokkepiger og de kokette jomfruer fra herskabshusene med kurv på armen. Fra mange af vognene blev der faldbudt: kål, kartofler, æbler, æg og fjerkræ, – så man kunne se, hvem der skulle have gåsesteg juleaften.

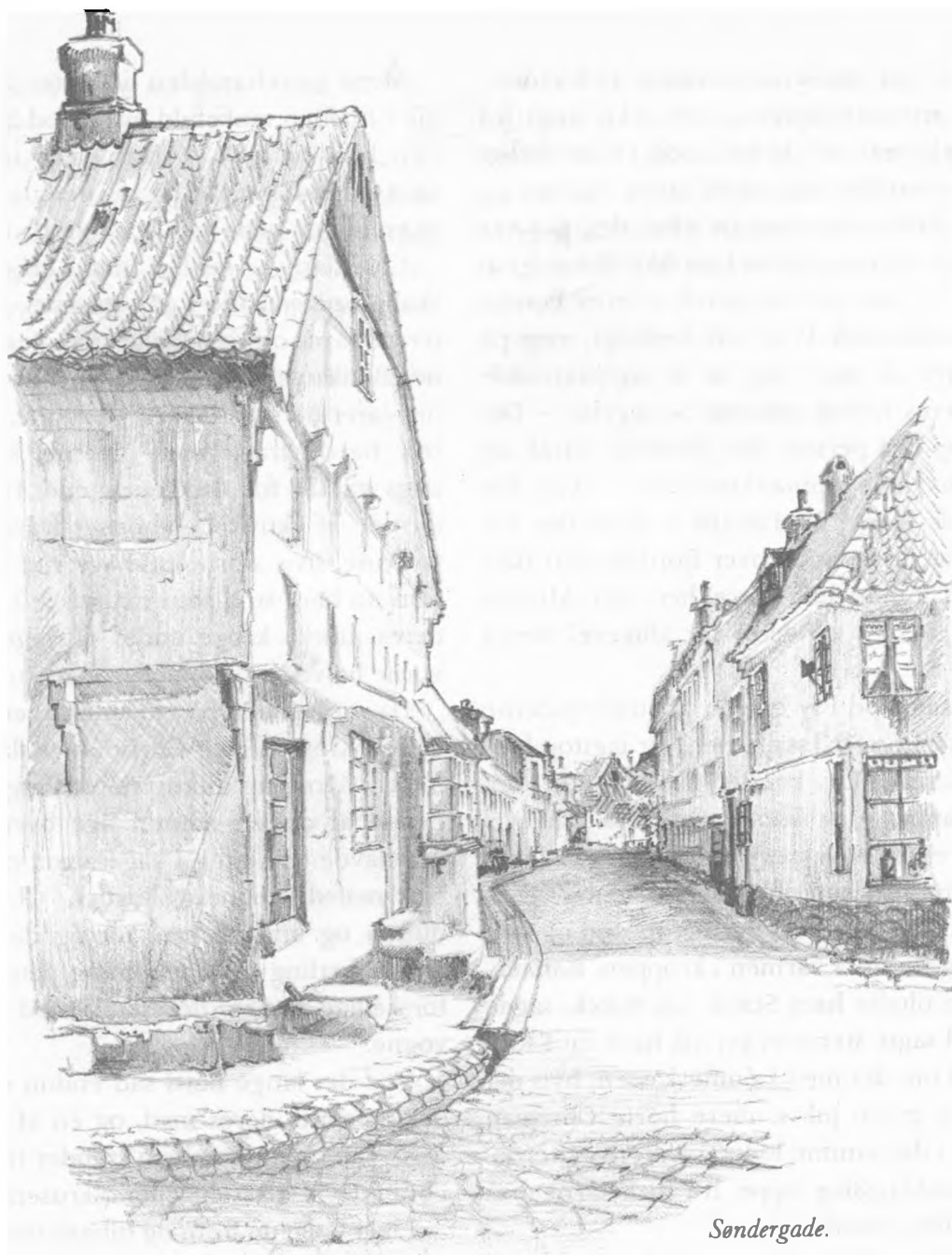
Midt på Torvet solgtes levende grise og høns. Her var også klæde og kludehandlere, hvis farvestrålende bånd og knapper i særlig

grad tiltrak sig jomfruernes interesse.

I ly ved kirken stod en ensom tobakssælger, iført en gammel grå overfrakke med fløjskrave, – magen til Mortens sorte kirkefrakke, – og med høj hat, som han svingede på en egen elegant og slesk måde, når en køber nærmede sig, eller han skulle gøre indtryk på jomfruerne. Nu og da slog han armene over brystet i drabelige kuskeslag, så den altfor store overfrakke blafrede som et sejl i modvind. På en endevendt kasse ved hans side, stod bundter af cigarer og bundter af de svovlstikker, der kunne rives og tændes i begge ender.

Pludselig lød trommehvirvler ud over pladsen, – trommeslageren dukkede op, og marcherede som en anden landsoldat ned imellem vognene efterfulgt af en stud med røde bånd om hornene og i halen. – For en tid tiltrak dette billede sig hele torvehandelens opmærksomhed, mens trommeslageren uanfægtet råbte: »Kød fra den lækre stud sælges fra i morgen klokken 10 hos slagter Olsen i Låsbygade«, – og så igen trommehvirvler. – Imidlertid var der meget andet, der skulle nås, og snart tiltrak andre gadesælgere sig interessen.

Det, der tiltrak sig Christians opmærksom-

Søndergade.

hed mest, var imidlertid hverken de handlende eller trommeslageren, men ikke langt fra tobakssælgeren ved kirken stod et mærkeligt køretøj, – en lille vogn med koste, børster og reb, og skulle man dømme efter det, der var tilbage på vognen, havde han ikke fået solgt al verden. Vognen var forspændt to store hunde, der tilsyneladende lå og sov fredeligt, men på deres ører så man dog, at de agtpågivende fulgte deres herres mindste bevægelse. – Det var netop den person, der pludselig tiltrak sig Christians hele opmærksomhed. – Var det ikke Niels Bjerre fra Lilballe – ham, der var med til at drive stude over fjorden, den nat? Hvordan kunne han være her, når Morten ikke var her, – var hans far alligevel blevet skudt?

Christian stod i ly bag én af stræbepillerne ikke langt fra tobakssælgeren, og iagttog børstenbinderen. En kunde tiltalte ham »Æ Landsmand«, – så kunne det altså alligevel ikke være Niels Bjerre, – men noget bekendt var der nu ved ham. Nu gik børstenbinderen hen til tobakssælgeren, der netop stod og slog kuskesslag for at få varmen i kroppen. Børstenbinderen tiltalte ham Stæck. Du Stæck, sagde han med sagte stemme, »vi må have fat i Rasmus Böll om det med kæmnerkassen, hvis det skal være inden jul...«, mere hørte Christian ikke, for i det samme lød »Tolverens« overdøvende middagsslag oppe fra kirketårnet, så stræbepillen rystede.

Mens torvehandelen lidt efter lidt sluttede, gik Christian tankefuld over mod Borchs gård. Om kort tid ville Torvet være tomt, og de første bønder være på vej hjemad, – så forspændingen nede ved Kresten var i fuld gang.

Christian var hurtigt med i arbejdet. Heste skulle hentes både i den øverste og den midterste gård, og der skulle spændes for vogne. Butikssvendene og lærlingene slæbte stadig varer ud i de forskellige vogne, og Kresten selv havde travlt med piskene, som var en slags garant for drikkepengene. Hele gården dirrede af aktivitet, – bortset fra de nederste pakhuse, hvis storhedstid var slut for i år, og som nu bare stod som maleriske kulisser med deres mørke kroge under tilbyggede, vakkellorne halvtage og faldefærdige skure.

Da presset hen på eftermiddagen tog noget af ved Kresten, slog Christian et slag ind i butikken, hvor han indtog sin yndlingsstilling for enden af disken næsten lige overfor Marie, der havde god gang i kagesalget, og ind imellem malede sennep til fru. Christian nød duften og atmosfæren, nu og da hjalp han yngste lærling med at pumpe petroleum i de forskellige dunke, der skulle ned i de sidste vogne.

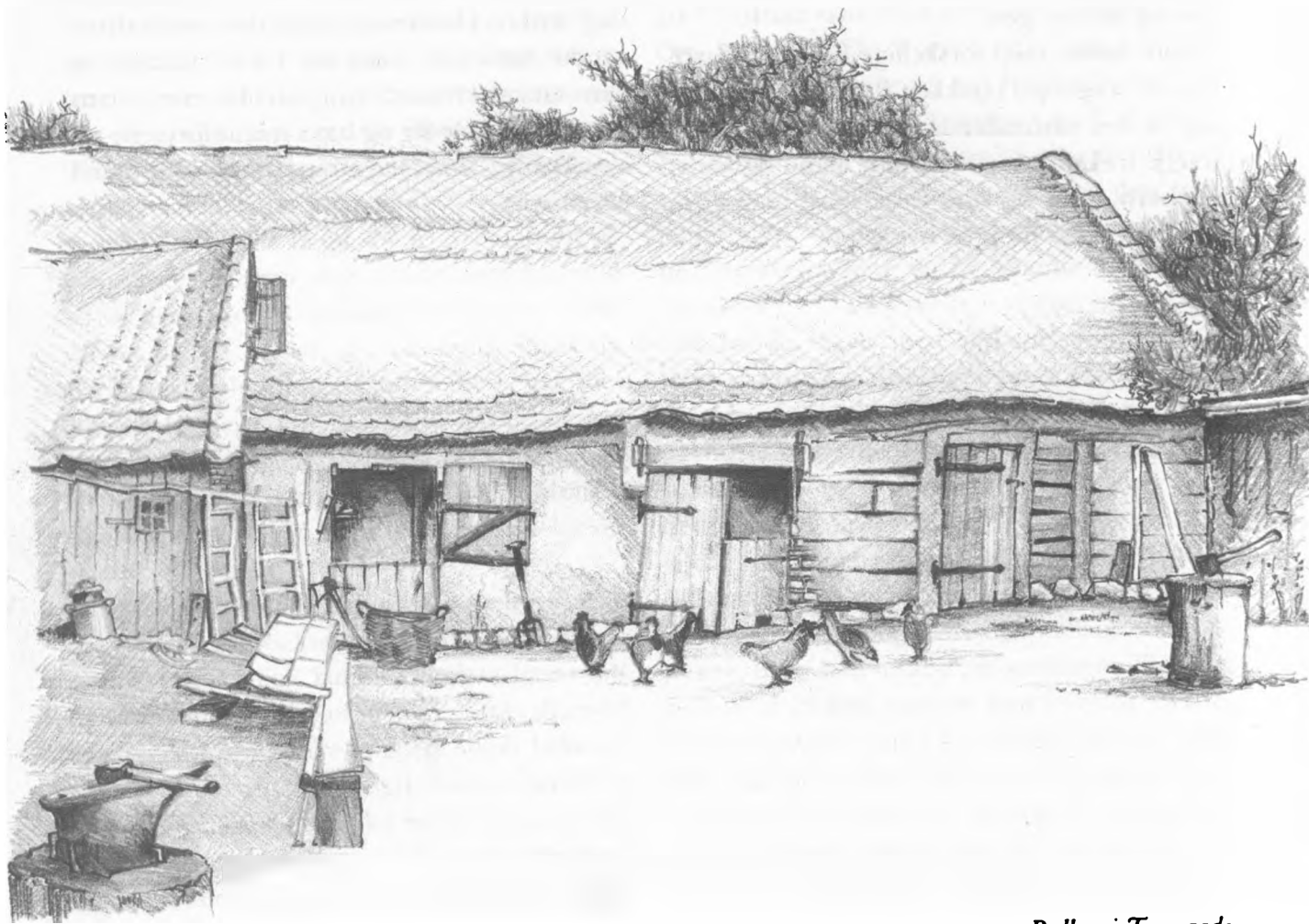
Ved det lange bord sad endnu et par bønder og spiste deres mad, og én af butikssvendene gav sig ind imellem stunder til at skænke i brændevinsglassene eller ølkrusene.

Livet bølgede frem og tilbage over disken, –

ind ad butiksdøren og ud igen, – ned til vognene og tilbage igen.

Store kasser med forskellige figurer i marcipan var bragt op i butikken fra lageret i anledning af den tilstundende jul. Her var mangefarvede trekanter og firkanter, mand og kone, nissebørn, grise og køer i tør, hård marcipan, der alt blev lagt frem på hylderne.

Først da Christian kom hjem, og han lå på slagbænken i køkkenet under den tunge dyne, vendte hans oplevelser fra Torvet tilbage, og hans tanker kredsede om hans far, mens hans hænder foldede sig og hans mund formede sig i en bøn til Vor Herre om at holde sin hånd over ham.

Bulhus i Torvegade.

Juleslagtning i købmandsgården

Christian var kravlet op i et af de store træer i den øverste gård, hvis grene ludede helt ned over taget på det lille havehus for at gennemtænke, hvad »æ landsmand« kunne have ment med sin samtale med tobakshandleren »...det med kæmnerkassen inden jul«, hvad havde han ment med det? – Ville de stjæle kæmnerkassen?

Heroppe højt til vejrs traf Christian imidlertid på andre levende væsner, – nemlig unge vidbegærlige rotter, der også var ude for at se sig om i verden. Der var rotter mange steder i den gamle købmandsgård, for der var nok at tage af overalt, de behøvede såmænd ikke engang at stjæle af det, menneskene mente alene var deres. De gjorde ligefrem nytte ved at rydde op i affaldet. De afledte Christians tanker, og han sad og iagttog dem, – det var sjove og foretagsomme dyr, syntes han, de pillede op og ned ad stammen og langt ud på grenene. – Nogen kom helt hen og snusede til ham. Det kunne være sjovt at tæmme dem, – men pludselig blev han revet helt ud af sine betragtninger ved et højt og vedvarende hyl. Han så ned i gården. Nede fra midtergården, fra den lille svinesti, kom slagteren og Mathies slæbende med en gris. Slagteren havde et reb i grisens overkæbe, som han trak i med begge

hænder, mens han gik baglæns over gården, og grisen strittede imod med stive ben. Mathis gik bagved og jagede på den genstridige gris, som hylede i vilden sky.

Midt i gården stod den lange trillebør, som Anders brugte, når han kørte brændevinsankrene op til brændevinslageret. Slagteren kunne i sagens natur ikke se trillebøren, og ramlede derfor baglæns ind i den, så han væltede bagover, hvorved grisen pludselig holdt op med at hyle af lutter forbavselse over at se slagteren ligge på ryggen og fægte fortvivlet med benene i vejret, mens han bandede og regerede over den trillebør, der stod i vejen midt i gården, og Mathis kom til at grine, så han tabte den krumme pibe ud af de tandløse gummer. I mellemtiden havde grisen opdaget sin frihed, – den gjorde kort omkring, og tog med et hyl den korteste vej tilbage mod grise-stien, men uheldigvis for Mathis, gik den korteste vej lige imellem hans ben, så med ét oplevede Mathis sig selv siddende baglæns på grisen tilbage mod stalden, – så pludselig kom det for Mathis, at han fuldkommen tabte mælet og bare fægtede i luften for at holde balancen. – Fra den dag fik Mathis tilnavnet »gris«.

Da både slagteren og Mathis efterhånden

var kommen sig over forskrækkelsen, måtte de begynde forfra.

Trods sit mutte humør, kom Christian sådan til at grine, at han fik helt ondt i maven. Rotterne derimod blev så forskrækkede, at de lynhurtigt smuttede ned ad træet og forsvandt i deres gemmer.

Slagteren og Mathis fik omsider bugseret svinet op til vaskehusdøren, hvorfra en sky af damp fra det kogende vand i gruekedlerne stod ud i den kolde luft.

Foran døren stod et stort trækar, og over det lå en stige. Mens Mathis nu holdt grisen, slog slagteren den i panden med nakken af en økse, og omgående holdt hyleriet op, lige så brat, som når grisene i stalden fik noget i truget. Stilheden var helt i ørefaldende.

I en fart fik Mathis og slagteren, ved Kresten Staldkarls hjælp, grisen op på stigen, så slagteren kunne komme til at stikke den. Blodet stod i en tyk, varm og dampende stråle ned i en spand, som Mathis havde sat klar til det samme. Grisen gav et par spjæt fra sig, – og blev så stille.

Nu kom Frida ud inde fra med en stor slev, og Christian hoppede ned fra træet, dels fordi han havde et godt øje til Frida, der var lillepige i køkkenet, dels fordi han jo vidste, at nu skulle der røres i blodet, så det ikke størknede, og mens slagteren og Mathis fik svinet skoldet i det store trækar, rørte Christian i blodet. Senere skulle der byggryn, rugmel, rosiner og

fedtegrever i blodet, vidste han, og så skulle det koges til lækre blodpølser, – hmmm!

I mellemtiden var grisen blevet skoldet og igen kommet op på stigen, hvor slagteren og Mathis nu skrabede børsterne af den. Det var en underlig metaltap de brugte til det, den mindede Christian om den tap med krog på, som han havde set på enden af en træarm, som en prøjser, der havde fået sin arm skudt af, var blevet forsynet med på lazarettet i sommer.

Kokkepigen Johanne kom ud fra køkkenet, – hun trak lidt på næsen af alt svineriet og trippede i sine rene træsko udenom det værste snavs, for at kontrollere om nu slagteren og Mathis havde fået alle børsterne af, – og værsgod de måtte begge igang igen med en kniv – indvendig på forbenene og mellem bagbenene, her hjalp det ikke, at Mathis i forvejen surmulede efter rideturen og at slagteren var mausig. Grisen skulle være som Johanne ville have den. – Blodet blev også kontrolleret.

Nu skar slagteren hovedet af grisen og kastede det ned i en spand vand, som Christian havde hentet til det samme, det var til sylte. Grisen blev bundet fast til stigen, og stigen sat op af væggen, så slagteren kunne komme til at skære den op. Frida stod klar til at tage mod indvoldene, og Christian hentede vand ved pumpen, der netop stod udenfor vaskehuset. Hjerter, lever, nyrer og tarme kom i hver sin spand, og til sidst kunne slagteren flække gri-

sen i to halvdele, der så skulle hænge til dagen efter, så blodsmagen kunne komme ud af kødet, som Johanne sagde, da hun igen kom ud for at se på grisen. Hun nikkede tilfreds, det var en god og fed gris, og den rakte vel til sulefadet julen over, selvom fruén var alt for gavmild med flæsken herop til jul, – det mente Johanne i hvert fald.

Først dagen efter var det rigtig slagtedag, da herskede der travlhed i bryggers og køkken, for nu skulle al sulemaden laves til. Slagteren var der igen og skar ud efter Johannes anvisninger. Mathis og Christian slæbte vand og fyrede under gruekedlerne. Tarmene skulle gøres omhyggelig rene, de måtte vaskes og skræbes, så de kunne bruges til pølser. Der

skulle koges blodpølse, laves medister og kødpølser. Fedtlommerne blev smeltet af og Johanne brugte, at hælde det over nogle af revelsbenene i en stor lerkrukke, så kunne de gemmes, og senere serveres ferske. Flæsken derimod skulle skæres ud i passende stykker til julekurvene, men først skulle det ryges i skorstenen. Kødet skulle saltes og grisetærerne syltes, det var nemlig købmandens livret.

Pigerne løb ud og ind imellem hinanden, men alligevel blev der stunder til en munter replik, – ikke mindst måtte Mathis holde for i dag, på grund af hans farlige ridt i går.

Først langt hen på aftenen kom Christian hjem.

Dragonerne kommer

I dag var det regnvej, koldt og rusk, – netop én af de dage, hvor vinteren for alvor var ved at få overtaget, og tunge, sorte skyer jog hen over byen og trak byger af sne og slud med sig.

Trods vejret løb drengene straks efter skoletid ud for at modtage dragonerne.

De løb ad vejen bagom byen og op ad Teglgårdsstræde, hvor Graus teglværk lå. Det var nu ikke af den grund de løb den vej, men for at se pavillonen i Wissings gamle anlæg, hvor dragonerne skulle indkvarteres. Drengene havde aldrig set noget så flot. Det var et rent lystslot, – ottekantet, med seks buede vinduer i hver side, – forneden i se-højde tre små og ovenover dem tre store. På siden midtfor alléen var det midterste store vindue erstattet af en dør, og op til den førte en stor trappe. – Taget rejste sig som en kegle og øverst oppe en lille pavillon næsten som et luksus dueslag. Inde i den, sagde de, hang en lysekrone, der kunne lyse hele pavillonen op.

Drengene stod på tærne for at se ind ad vinduerne, – og Christian måtte prale lidt, – det var jo deres pensionær, Stiefel-Meyer, der havde bygget den.

Aldrig havde noget optaget sindene i byen så meget, som netop da den pavillon blev byg-

get. Byen var faktisk endnu delt i to lejre, den ene var imod Grau, den anden var for, – men én ting var drengene enige om, – der var ingen andre steder dragoner boede så flot.

Hele byen ventede i spænding på dragonerne, – to eskadroner af sjette dragonregiment, som skulle have kvarter i byen. – Det var godt nok mindre end en lille månedstid siden de østrigske og preusiske tropper havde forladt byen, men meget var allerede forandret på den korte tid. – Det her skulle være byens egne soldater, og ovenikøbet dragoner af Niels Kjeldsens regiment, – ham som havde været på alles læber for bare et halvt år siden på grund af hans eventyrlige kamp ved Højen Kro, og på grund af den lumpne måde, hvor på han var blevet skudt bagfra af en preusisk officer fra byen.

Man glædede sig, og byen var festsmykket i dagens anledning.

Drengene var allerede helt ude i Låsby, hvor den gamle og den nye vej fra Vejle løb sammen, her fordrev de tiden med at spille rendbold og slås.

Langt om længe lød trompeterne i det fjerne, og snart dukkede de første farvestrålende uniformer frem på vejen.

Forrest kom officererne på store, flotte

heste, – de havde lange sorte lakstøvler på. Bukserne var lyseblå og med røde striber. Kapperne var sorte med sølvknapper og stjerner på skulderstropperne, og lyseblå huer med sorte skygger og hageremme, og kokarder i sølv og røde dobbelte sølvsnore. – Så kom trompeterne, og efter dem næsten endeløse rækker af heste og dragoner i lyseblå kapper med røde kanter, hvide knapper og sorte hjelme. De lange sabler hang ned langs siden af hestene og slog mod sidemandens stigbøjle, så det frembragte en klingende lyd, der blandede sig med lyden af knirkende læder og hesteskoenes klapren imod stenbroen.

Trompeternes »tra-tratte-ra« blev hængende mellem husrækkerne, og drengene fik travlt med at følge trop ind ad Låsbygade, Adelgade og Slotsgade til Staldgården, der hurtigt fyldtes af dampende heste og genlød af officerernes kommandoråb og hestenes vrinsken.

Senere skulle dragonerne indkvarteres i købmand Øhlstedts gård og Graus pavillon.

Først sent på eftermiddagen kom Christian hjem, og allerede i porten slog duften af frisk bagværk ham i møde.

Marie havde holdt fri i dag. Hun havde såmænd ikke regnet med, der var blevet meget jul for dem i år, dels havde indkvarteringen tæret hårdt på deres forråd, – den gris, de skulle have haft til jul, var gået med til at

mætte preuserne, og det samme med mel og så meget andet, – og dels var der jo det, at Morten pludselig var blevet væk. – Men både købmanden og Peter Ingwersen, de kære mennesker, var så kommet med mel, – for, som de sagde, børnene skulle i det udvortes ikke mærke til, at deres far ikke var der, – for det indvortes, måtte Vor Herre så råde.

Nu var der ihvertfald gang i bagningen, – der skulle både bages sigtebrød og store runde julekager med rosiner, mandler og sukat, – og kagekoner og mænd, som lille Ane forsynede med øjne, næse og mund, og navne med Bedstes strikkepind. Bedste selv havde gemt rok og garnvinde væk for i år, for efter juleforberedelserne var begyndt og indtil Sct. Knud igen drev julen ud af stuerne måtte intet dreje rundt, sagde Bedste. Nu hjalp hun, så godt hun kunne, og ved bordenden sad Stiefel-Meyer og underholdt damerne, da Christian kom ind.

Ved siden af komfuret stod en skammel med to vandspande på, – i den ene hang en øse, den satte Christian for munden og slukede tørsten, – »ahhheee« – han var også blevet tørstig.

»Ja, det var ret, bitte Christian«, sagde Bedste, »du kan vel hente os noget vand, – når du har sagt 'god-aften'«.

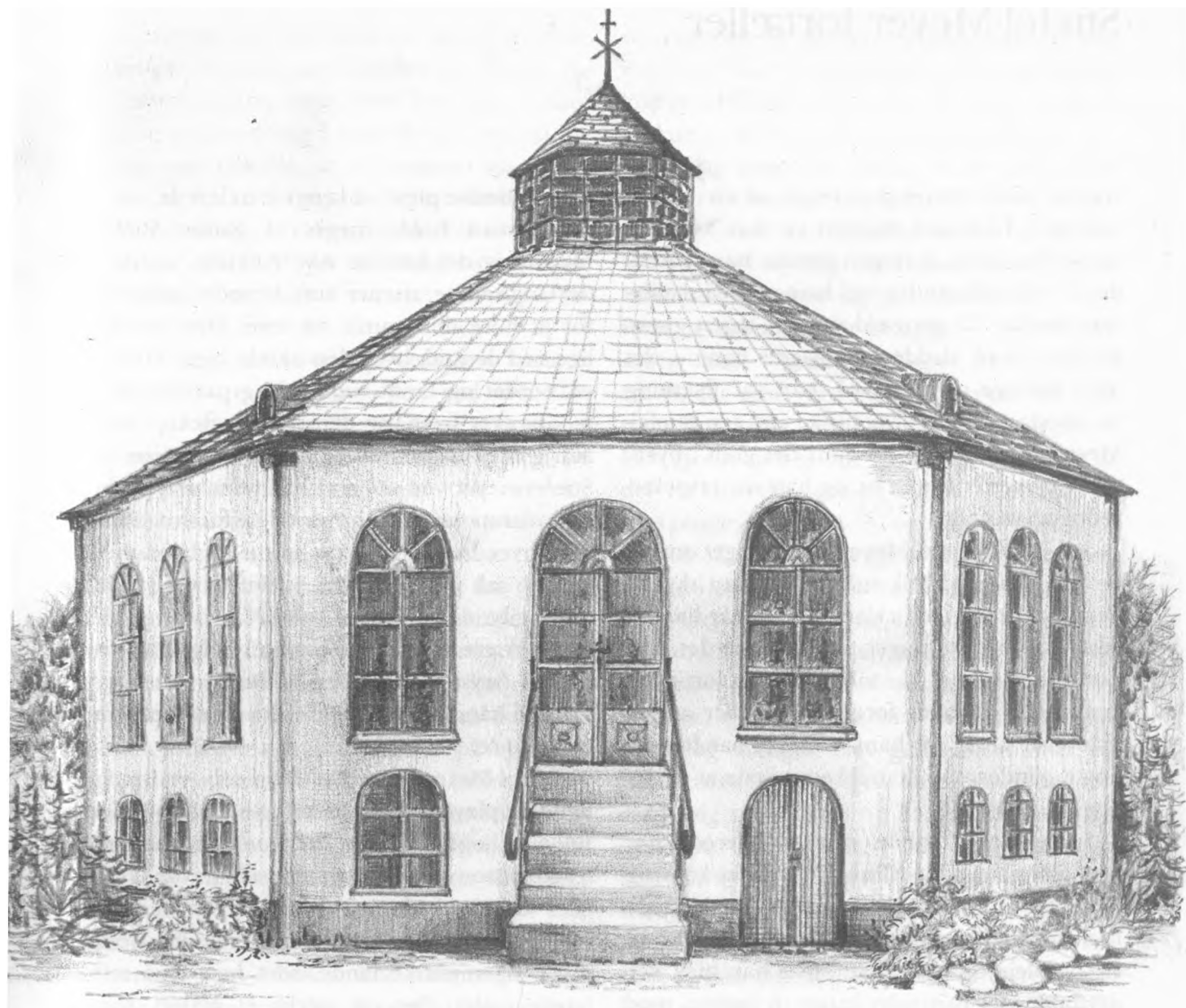
Christian skulede op til Marie, men hun så den anden vej, – så tog han de to spande og luskede af om på Torvet, hvor der stod en

pumpe udenfor skrædder Albinus Hansens hus, – det var de fines skrædder.

Da Christian havde pumpet spandene fulde, og vendte sig for at gå hjem, fik et vindstød gasflammen i lygten på hjørnet til at blafre op, og i det blafrende skær fik Christian netop øje på tre skikkelser, der krøb sammen i en port, og han syntes bestemt at genkende børstebinderens stemme, ham de havde kaldt »æ landsmand«. Langsomt listede Christian sig nærmere, – jo, den anden var tobakssælgeren, men den tredie kendte han ikke. »... og du Niels har jo nøglen til mellemdøren, som du

stjal fra arrestforvareren for et par år siden, – i bytingsstuen står jo både kærnerkassen og den lærde skoles kasse ...«, – så blev der en mumlen, som Christian ikke kunne høre, men så pludselig var der igen en stemme, der blev ivrigere: »... nej!-nej!, det skal være den dag, der er auktion ...« – »ja, ja! klokken tolv, når vægteren har forladt Torvet, ...«

Her blev Christian bange og skyndte sig hjem med vandspandene, – hjem i Maries og Bedstes lune køkken, hvor der lugtede så dejligt og trygt af jul.

Graus pavillon, lå i kvarteret mellem Konsul Graus gade og Kathrinegade.

Stiefel-Meyer fortæller

Gamle Stiefel-Meyer var noget af en tusindkunstner. I tidernes morgen var han kommet op sydfra, uden at nogen kendte hans fortid, den lå – for alle andre end ham selv – i sladderens mørke. Til gengæld var der ingen grænser for, hvad sladdereren tillagde ham – det mest stædige rygte gik på, han var flygtning fra Østrig, – udvist af politiske årsager. Stiefel-Meyer havde imidlertid gjort det godt i byen, som bygmester for Grau, og han var respekteret og anerkendt.

Selv sagde Stiefel-Meyer aldrig noget om sin fortid, – han lod folk snakke, for han skyldte dem jo ikke nogen forklaring, – og når han nu ikke ville fortælle noget, ja, så kunne det skyldes, enten at han ikke ville være sin fortid bekendt, eller at hans fortid på én eller anden måde var hellig for ham, – måske bar han på nogle minder, som han ikke ønskede at delagtiggøre andre i.

Stiefel-Meyer boede, som vi allerede har hørt, i baghuset hos Christian, og det kom sig sådan, at da Stiefel-Meyer blev gammel, havde han brug for nogen, der kunne lave mad til sig og pleje og passe ham, hvis han blev syg, derfor havde han solgt huset til Bedste, mod at han så kunne blive boende i udhuset og få

den fornødne pleje, så længe han levede.

Christian holdt meget af gamle Stiefel-Meyer, og det hændte ikke sjældent, at han i de lange vinteraftener stak hovedet indenfor for at høre den gamle fortælle. Ofte var det lige ved den tid, hvor den gamle lagde en avis på bordet og fandt rugbrød og panden med fedtegrever frem, og den store kaffekop, som aldrig blev vasket af, og så sad Christian og Stiefel-meyer ved siden af hinanden ved petroleumslampens skær og drak kaffe af samme kop, hver fra sin side, og spiste rugbrød med fedt og salt på, – for som Stiefel-Meyer sagde, »Salz gibt die Wangen rot«. Når den gamle skulle skære en ny skive brød af, holdt han det op på brystet mod den fedtede vest med venstre hånd, og skar tykke skiver af med kniven i højre.

Stiefel-Meyers stue var i sig selv en spændende oplevelse. Langs væggene var reoler fulde af bøger og nips. Ind imellem stod små lerskulpturer, som den gamle selv havde lavet, eller udskårne figurer i træ. Hvor der var plads på væggene hængte malerier fra fremmede og mystiske lande, som han også selv havde malet. Der var særlig ét maleri, som Christian holdt så meget af, det forestillede et

lille faldefærdigt hus ved en sø i bjergene. Udenfor gik geder med klokker om halsen, og en mand og kone stod med hinanden i hånden og en lille dreng legede foran dem. Så livagtigt var billedet, at Christians øjne blev fjerne og han følte sig selv foran det lille hus, hvor han så ud over den smukke blå sø.

Gamle Stiefel-Meyer så drengens interesse for billedet, og faldt i staver, – men så begyndte han at fortælle:

»Ikke langt fra, hvor jeg boede som barn, lå netop sådan et lille smukt hus ved søen. De havde lidt geder, som de levede af at malke. – Af mælken lavede de smør og ost, som de solgte i de nærmeste små byer. Om vinteren lavede manden træskostøvler, og sådan sled de hverdagene hen i fryd og gammen med hinanden og med en lille dreng, de havde fået i en sen alder. Særlig husker jeg drengen, – en strålende glad dreng og en forvoven gut.

Det skete nu hverken værre eller bedre, end at manden blev skudt af Napoleons soldater. Konen forsøgte at holde sammen på hjemmet og gederne, men tæredes efterhånden op af sorg og slid, og døde« – her gjorde Stiefel-Meyer en lille pause og tørrede med sit lommetørklæde vandet af øjnene, mens Christian bare stirrede på billedet og fulgte med i den gamles fortælling, – så fortsatte den gamle: »Drengen kom i brødet hos fremmede, men havde det ikke godt, han blev slået hver eneste dag, og så en dag stak han af fra det hele med

stav og bylt på nakken. Sådan vandrede han rundt og klarede sig ved at tigge, – en skarns-knægt udviklede han sig til, men var dog endnu kun en dreng på vel tolv-tretten år.

En dag kom han tilbage til de steder, hvor han var født og båret. Han var sulten og tørstig, og havde ingen midler, da han så at sige faldt over et nydeligt sted omkranset af birke-træer. Han listede sig ind i køkkenet, – vel først og fremmest for at tigge, – men da han ingen fandt i køkkenet, listede han sig ind i stuen, der også var tom, og da tyveri ikke var ham fremmed, blev han stående og lyttede: Her gjorde den gamle igen en pause for at få det forbistrede vand af øjnene, Christian så spørgende på ham, – og så fortsatte den gamle: »Da faldt drengens blik på et stort maleri i udskåren egetræsramme, – det var jo hans fars og mors hytte ved søen, – og udenfor stod hans far jo selv med hvid skjorte og åbenstående vest og holdt hans mor i hånden. Det var, som hans far stirrede ham lige i øjnene, og drengen blev ganske forstumlet, og bare stirrede tilbage igen. Drengens mund formede sig som i bøn, og han sagde helt højt: 'Bliv ikke ræd lille far, – bliv ikke ræd, – jeg skal aldrig stjæle mere eller gøre nogen fortræd'«. Her gjorde gamle Stiefel-Meyer igen en pause og så ud gennem vinduet ud i mørket, som så han billedet derude, – så tørrede han igen vandet af øjnene, og fortsatte. »Billedet har vel kaldt noget frem i drengen, – noget

om gamle dage, – han har vel set sig selv igen lege ved søen og hørt sin mors kærlige stemme. Måske har han igen oplevet sin mors favntag og følt hendes kys. – Så optaget var drengen af at se på billedet, at han begyndte at græde, og slet ikke opdagede, at døren gik op og en gammel mand kom ind, – først da den gamle mand lagde sin hånd på hans skulder, blev han revet ud af sine tanker, og ville flygte, – men den gamle mand talte blot roligt til ham, »kom du kun herhen min ven, jeg har hørt alt, hvad du har sagt og set dig græde, og jeg vil dig ikke noget ondt. – Fortæl mig nu, min dreng, er det dit hjem, som jeg syntes jeg hørte dig sige?« Drengen nikkede, »det har jeg malet en sommer, jeg var derude« fortsatte den gamle mand, »og tusinde mennesker har siden beundret det, for det har gjort mig berømt som maler, men aldrig har billedet for mig stået mere smukt, som da jeg i aften hørte dig tale til din far. Den blomsterkrans du i af-

ten har bundet om det minde fra din barndom, har kastet en kærlighedsglans over billedet, som kun du kan fatte. Men sig mig nu, min dreng, hvorfor kom du egentlig herind?« Langsomt måtte drengen nu til at fortælle og gå til bekendelse, men han gjorde det ærligt, og så godt fremførte han sin sag, at den gamle mand til sidst sagde, – »har du da her hos mig genfundet din far, så bliv du her hos ham, og tak din Gud for, at du igen har fundet et hjem«.

Her sluttede den gamle Stiefel-Meyer sin historie, og holdt sig for ansigtet, som bar han på en stor sorg. Christian tørrede sine øjne, det var en god historie, syntes han, og det var svært at komme tilbage til stuen i udhuset. – Han kom til at tænke på sin egen far, som måske aldrig kom hjem mere, – så gik han stille hen og tog gamle Stiefel-Meyer om halsen, – også han havde vel haft en far engang, som han nu havde mistet.

Kirkegang

Det var sidste søndag før jul. Sneen væltede ud, – det ene fnug jog det andet med sig, som gjaldt det om, at komme først ned. Blæsten var også taget til og gjorde snefaldet tættere og tættere, der lå allerede driver med skarpe kanter udover gaden, og det røg med pudder fra tagene, og når vindstødene kom farende om hjørnet ved Torvegade, klirrede glassene i de nye gaslygter, så man skulle tro, de ville sprænges. Kun kirkeklokkerne kaldte uanfægtet af vejret udover byen.

Marie med lille Ane ved hånden, og Bedste og Christian var på vej til kirke og stred sig foroverbøjede vej gennem sneen.

Indenfor kirkedøren, hvor vægteren stod, børstede de sneen af sig og stampede fodtøjet rent inden de trådte ind i stilheden og den sparsomme varme, der strålede ud fra en stor rund og næsten rødgløende kakkelovn. Lysene i de store lysekroner blafrede for trækvinden.

De så ned, da de gik op ad kirkegulvet. Bedste og Marie nikkede til Halby's. – Krogs-gård's, – Augusta Strarup, – Sophie Winther og klubvært Jørgensen.

Lyden af hosten, sagte mumlen og skridtene af nye, der kom til, understregede stilheden, – indtil orgelets toner med ét fyldte rummet og stilheden ud.

Så stod degnen frem ovenfor korttrappen: »Herre, jeg er kommet ind i dette dit hus for at høre ...« Det lød så smukt og andagtsfuldt, syntes Christian. Mange af de gamle også Bedste mumlede med. Dette med at oplade sit hjerte ved Helligånden forstod Christian ikke rigtigt, men havde heller ikke stunder til at spekulere over det, for nu brusede orglet og alle sang: »Glæd dig Sion, glæd dig jord, se den konge til dig kommer ...«. Imellemtiden var pastor Gad gået op til alteret og sagde med en underlig stemme, – sådan en mellemting mellem tale og sang: »Herren være med eder«, og alle i kirken sang: »Og med dine«.

Christian så op bagved præsten, op på altertavlen, hvor en engel med et rødt klæde flagrende efter sig og en fane i hånden fløj hen over noget sort, som Christian ikke kunne se, hvad var. – Der blev sunget igen, og endelig gik pastor Gad op i den fine prædikestol, og så alvorligt ud over menigheden, – fra manges øjne mødtes han af trodsige blikke, for pastor Gad var ikke vellidt af sin menighed, – endelig begyndte han, at tale om Johannes Døberen. Christian fulgte ikke med i, hvad Gad sagde, han studerede prædikestolen med Markdanners initialer, – hvorfor stod der CM, – måske var det en hel anden. Nedenunder var det fine

våbenskjold i en rund ring, – han stavede sig igennem »et domi iacobi peccata ipsorum«, – hvad der stod nederst kunne han ikke læse.

Gad var ved at være færdig: »... den som tror på Sønnen, har evigt liv, den som ikke lyder Sønnen, skal ikke se livet, men Guds vrede bliver over ham, – Amen«:

Når den, der tror, har et evigt liv, – så kunne hans far ihvertfald ikke være død, tænkte Christian, for hans far troede på Gud, det vidste han.

»Lad os alle bede«, sluttede Gad, »Fader vor, du som er i himmelen ...« Christian bad højt og bestemt, fordi han tænkte på sin far, »... thi dit er riget og magten og æren i al evighed, – amen«.

De sang: »Søde Jesus, Davids rod ...«

Bedste og børnene forlod kirken, Marie ville til alters. Udenfor kirken samledes man i smågrupper, – diskuterede vejret og ønskede hinanden en glædelig julefest.

Bedste hilste på Jakob Warburg, hvis kone lå så alvorlig syg. »Jamen gode Gud da Jakob«, hørte Christian hende sige, »så må du da hilse så mange gange, og Gud velsigne jer alle, – her lige op til jul«.

Så bøjede de sig forover og trodsede vejret igen.

Blæsten tudede i porten, da de nåede hjem, og foran Stiefel-Meyers dør var sneen føget sammen i en stor drive, så Christian måtte ud og skovle.

Bedste fik lukket op for komfuret og lagt tørv på, så ilden knitrede fornøjeligt og varmen bredte sig helt ind i Bedstes lille stue, der lå i forlængelse af køkkenet.

Marie kom hjem, og gned hænderne over komfurilden: »Aahhhh!« sagde hun, »nu skal vi hygge os i varmen, udenfor er det jo et Herrens vejr.« Marie og Bedste fik forklæderne på, og fandt æbleskivepanden frem, senere ville de bage pebbernødder. Ane råbte fra bryggersdøren til Christian, at han skulle tage Stiefel-Meyer med, og snart sad de alle bænket i varmen omkring bordet i køkkenet med de dampende æbleskiver foran sig.

Da de alle havde spist lige så mange æbleskiver de kunne, gav Marie og Ane sig til at bage pebbernødder. Bedste trak sig ind i gyngestolen med strikketøjet. Stiefel-Meyer blev siddende ved bordet, og snart fulgte Christian efter Bedste, hvor han satte sig tilrette på skamlen ved hendes fødder.

Bedste lod hænderne med strikketøjet hvile i skødet, og begyndte at fortælle:

»I gammel tid«, begyndte hun, »boede alle guderne i Asgård, alle jætter i Ufgård og alle mennesker i Midgård.

Guderne var så forfærdelig bange for jætterne, og derfor sad Odin, Thor og Loke en dag i Asgård sammen med en dygtig bygmester og snakkede om bygning af en sikkerhedsmur omkring hele Asgård. Bygmesteren ville gerne bygge en sådan stor mur, men han ville

til gengæld have solen, månen og kærligheden som betaling for arbejdet. Guderne tænkte længe over det, men blev så enige om, at lade sikkerhedsmuren bygge, men så skulle den være færdig inden næste år til jul. Bygmesteren tænkte sig lidt om, – han havde nemlig en meget dygtig hingst, som nok kunne slæbe lige så mange byggeblokke til byggestedet om natten, som han kunne nå at bygge om dagen, – så han gik ind på gudernes forlangende, og straks gik bygmesteren i gang med at bygge.

Tiden gik nu på den for guder mest behagelige måde, nemlig ved at slå hinanden ihjel om dagen, og genopstå om aftenen, så man kunne komme med til gilde i Valhalla, – akkurat som guder har for vane.

Imellemtiden nærmede næste års jul sig, og bygmesteren var ved at være færdig med sikkerhedsmuren. – Da kom Odin, Thor og Loke

en aften efter et gilde i Valhalla, hvor de havde fået rigelig med mjød, til at tale om, hvad de egentlig havde gjort, – de havde jo byttet lyset, romantikken og kærligheden med sikkerheden, – nu begyndte de at blive bange, og lagde råd op. Omsider blev de enige om, at byggeriet måtte standses, og at Loke måtte hjælpe dem ud af klemmen.

Loke forvandlede sig da til en lille yndefuld hoppe, der om natten løb ud i skoven, så hingsten fik andet at tænke på, da den var ude efter byggematerialer, – og Thor slog bygmesteren ihjel med sin hammer »Mjølner«.

Hingsten og hoppen så man ikke mere, men året efter kom et ottefodet føl ud af skoven, men det er en hel anden historie, som vi gemmer til en anden gang,« sluttede Bedste, og stak Christian i armen med sin strikkepind.

Nu skulle de lege med pebbernødder.

Hesteauktion

Allerede for en uge siden kunne man have læst i avisen, at der den nittende var stor hesteauktion i Kolding, idet krigsbestyrelsen ved offentlig auktion lod 200 heste og en del vogne og seletøj bortsælge. Derfor herskede der allerede fra morgenstunden en febrilsk travlhed i Borchs gård. Kresten Staldkarl løb over de toppede brosten i sine spidssnude træsko, så gnisterne fløj fra jernbeslagene, iklædt blå forklæde og strikket tophue. Han dirigerede rundt med sine medhjælpere, der var indkaldt i dagens anledning. Først på dagen rullede bøndervognene ind i en jævn strøm. Der skulle spændes fra og hestene staldes ind, og i dagens anledning var der opstaldning i alle tre gårde, derfor var det særlig besværligt med de sidst ankomne, fordi hestene skulle bringes ud i de bygninger, der lå længst væk. Kresten selv havde det som sagt med at gemme piskene, – så blev de ikke stjålet, sagde han, eller brækket, – men når alt kom til alt, var det nu nok for at minde bønderne om drikkepengene, at Kresten havde lagt sig for den skik. Så såre bønderne havde fået spændt fra, og afgivet deres ordrer i butikken, vandrede de op i Staldgården, hvor hesteauktionen skulle finde sted kl. 10.

Når Christian ikke allerede var på pletten, skyldtes det, at han jo endnu sad og døjede med Knud den Store og Glumsø i Skolegade, mens hans ører fulgte vognenes tiltagende rumlen over stenbroen på Adelgade og Kirke-torvet. Han havde lovet, at hjælpe Kresten så såre skolen var færdig klokken 11.

Staldgården fyldtes mere og mere af folk, der var interesseret i at købe, det gjaldt både bønder og byfolk. Så at sige alle byens heste var jo blevet taget af prøjserne, og selvom alle havde fået erstatning i form af andre heste eller kontante penge, så var mange interesseret i at se, om deres gamle heste skulle være imellem de heste, der nu kom under hammeren.

Man gik rundt imellem vogne og seletøj, rykkede i hjulene på vognene for at føle, om der var slør. Bøjede læderet for at se, om det var råddent. Man udvekslede højlydt erfaringer, kommenterede og gav gode råd. Lidt efter lidt lød hen over Staldgården, – både ude og inde – en monoton bølgende mumlen, der blandede sig med lyden fra hestene og lugten af heste, lædertøj og vognsmørelse.

Dragonerne kom ind på ridebanen med de heste, der skulle under hammeren i dag. De blev opmarcheret på midten, og fra fløjen

blev de mønstret, først i skridt og så i trav. Derefter gik køberne frit omkring mellem hestene og tog dem i øjesyn. Der blev følt på benene. Munden blev lukket op og alderen kontrolleret. Den monotone mumlen, der steg op fra pladsen, og som var forstummet, da hestene blev ført frem, tog nu til igen, – det var nu, man måtte sikre sig ikke at købe katten i sækken. Hest for hest blev gået igennem, og vurderet i højde og bredde.

Pludselig lød en gong-gong, og alle trådte tilbage, mens oberst Barth forkyndte med høj røst, at første hest nu kom under hammeren. Al mumlen forstummede. Buddene på første hest gik langsom, man skulle helst ikke have prisen på de første heste for højt op, – men efterhånden som priserne på de første heste blev slået fast, kom buddene hurtigere.

Sidst kom vogne og seletøj under hammeren.

Hen på eftermiddagen gik strømmen af mennesker den modsatte vej tilbage mod Torvet, – nogen med heste, seletøj og vogne, – andre uden.

I mellemtiden var Christian kommet fra skole, og var nu i fuld gang i Borchs gård. Midt på dagen, da auktionen var på sit højeste, var der mere roligt i staldene. De bønder, der ville til auktion var kommet, og hjemkørslen var endnu ikke begyndt. Derimod gik forretningen strygende inde ved Marie. Flere og flere slog sig ned ved langbordet foran disken.

Nogle havde som sædvanlig mellemgadder med, andre købte et par fem-ørers kager ved Marie. Butikssvendene havde travlt med at ekspedere eller byde øl og brændevin rundt. Der var mange kurve og kasser, der skulle pakkes, for de bønder der havde afleveret deres ordre inden de gik op til auktionen, forventede varerne stod i deres køretøjer, når de spændte for.

Så såre en kurv eller kasse var pakket blev lærlingene eller Christian sendt af sted ned i gården til vognene med dem, og da gjaldt det om, at kende den rigtige vogn. Det kunne være Peder Poulsen fra Venborg, – »det er den grønne fjedervogn med de to blisse, – du ved.« »Du går med, Christian«, kunne én af svendene sige, »du kender jo vognene, – den her er til Niels Nielsen Mygind fra Nr. Bjert, det er ham med den store brune, – sig til Anders maltgører, at der skal et anker brændevin med. – Og forresten sig lige til Kresten, at der skal seksten skæpper kul i Bertel Kyeds vogn fra Eltang«. Sådan gik det i én uendelighed.

En af lærlingene kom tilbage og sagde, at Christian skulle komme ned til Kresten, – de kunne ikke følge med mere.

Christian løb ned i den midterste gård, men måtte tilbage igen efter Chresten Dahls heste. »Vand dem undervejs«, råbte Kresten efter ham. Under pumpen udenfor vaskehuset stod jo det store vandtrug til det samme, og hestene drak grådigt. – Christian trak begge he-

stene ind for stangen og vendte dem, så spændte han krydslinierne, koblerne og skaglerne, inden Dahl kom springende oppe fra butikken, – han var så javsk, Dahl, men han måtte alligevel pænt vente på pisen, som kun Kresten kunne udlevere. Det var slet ikke nogen dårlig tjans at være staldkarl på Borchs gård, netop sådan en dag gav det mange penge, og Kresten var da også en holden mand med eget hus i Allégade.

Det gik slag i slag indtil den sidste vogn var ude, men netop i dag blev den sidste vogn først hentet langt ud på aftenen, fordi bonden var faldet ind på Thomsens Hotel, og havde

dykket vel rigelig i brændevinen, så det var godt hesten selv kunne finde hjem, for da Christian havde spændt for, og fået bonden stablet op på agestolen, hvor han omgående faldt i søvn, gav han hesten et kraftigt slag på krydset, hvorefter hest og vogn forsvandt i skarpt trav ud ad porten.

På vej hjem den aften, så Christian for tredje gang »æ landsmand« ude på Torvet, denne gang faldt lyset fra gaslygten lige ned på hans ansigt, og Christian var ikke mere i tvivl om, at »æ landsmand« var Niels Bjerre fra Lilballe.

Pludselig kom han i tanker om, hvad han sidst havde hørt: »... den nat, der er auktion!«

Tyveri

Da Christian den aften kom hjem, var han i dybe tanker, – en række spørgsmål kunne han ikke finde svar på, – hvordan kunne Niels Bjerre f.eks. være i Kolding, når hans far og Kresten Smugler ikke var det? – Hvad var det »æ landsmand« og de andre to ville lave med kæmnerkassen efter auktionen? – Auktionen havde jo været i dag!

Christian gik et smut ind til Stiefel-Meyer, men havde ikke ro på sig. Han hentede vand til Marie på Torvet, hvor nogle skarnsknægte, som Marie kaldte dem, forøvrigt havde held til at slå den høje hat af gamle Wissing, og én af dem ovenikøbet den frækhed bagefter at samle den op, og aflevere den med et dybt buk, som indbragte ham en skilling i drikkepenge, mens de andre løb grinende ind i Albinus Hansens port.

Omsider kom Christian i seng, men han sov uroligt. – fór gang på gang op, som i vildelse, – og pludselig kom han i tanker om »æ landsmands« ord: »... efter vagten har forladt Torvet ...«

Christian fik i en fart tøjet på, stortrøjen, kasketten og træskoene, og kom ud. Han skuttede sig i kulden og tissede op ad væggen i porten. Nu gjaldt det om at komme op på Torvet, inden vagten skiftede.

Der var en egen uhygge over byens gade ved midnatstid, de mørke husrækker, der ludedede ud over den smalle gade, de svajryggede tage, der tegnede sig mod den frostklare nattehimmel, de mørke kroge og porte, – en hund gøede et eller andet sted, og nogle katte jamrede.

Christian nåede op til Torvet tidsnok til, at se vagten forlade Rådhuset, han listede sig bagefter dem, og fik Ole Vægter trukket ind i bager Graus port, for at sætte ham ind i sagen. Ole gjorde store ører, og havde mest af alt lyst til at slå det hele hen som fantasi. »Er det nu ikke løgn og opspind«, sagde han til Christian, »måske er det gået ud over forstanden, at du har mistet din far«, han pegede med sin sorte handskepegefinger op mod sin egen forstand. Christian stod og trippede, for samtidig med, han forsøgte at overbevise Ole Vægter, skete det hele måske oppe i rådstuen. Omsider blev Ole Vægter da enig med sig selv om, at han hellere måtte se nærmere på sagen. – »Gå du nu op og se, hvad de laver«, sagde Ole, »så må jeg se, at få fat på nogle flere, alene kan vi to ikke klare det, – om du da har ret«.

Christian trykkede sig ind mod husmuren, og nåede over bag én af stræbepillerne på Sct. Nikolai. Længe havde han ikke ventet, før en

sort skikkelse listede sig foroverbøjet om ad strædet langs rådhuset. Christian holdt sig på Borchs side af Torvet og kom altså den anden vej rundt, men tids nok til at se den mørke skikkelse forsvinde ind i den nordre gang. – Christian blev stående og holdt vejret. – Hvad skulle han gøre nu?

Pludselig kom den mørke skikkelse ud igen, – nu måtte det være, – han løb så hurtigt, det var ham muligt, og smuttede ind ad den dør, den anden lige var gået ud ad. Næppe var han kommet om bag døren, før han hørte skridt udenfor. Først troede han det var Ole Vægter, og var faktisk lige ved at gå frem fra sit skjul, men så genkendte han »æ landsmand«s hviskende stemme, og trykkede sig endnu længere op i kroge, – de var to, og de måtte kunne høre hans vejtrækning, – men de gik forbi og op ad trappen. Christian listede sig bagefter dem. De gik ind i byrådssalen, – heldigvis lod de døren stå, og Christian kunne høre hvordan de begyndte at bakse med en stor kasse. »Æ landsman« havde åbenbart et brækjern med, for den anden hviskede: »– her, Niels, ... stik det ind her, og bræk til ...«

Længere nåede de imidlertid ikke, før en lyd nedefra nåede Christians ører, og åbenbart også deres, for der blev helt stille derinde. I næste øjeblik kom de ud ad døren, og skulle lige til, at lukke den, da »æ landsmand« fik øje på Christian, »hvad satan!« råbte han i sin forskrækkelse, »hvad er det for en dørkigger,

vi har fået fat i ner, – står han ikke og lurer bag døren, – den skarnsknægt«. Christian blev helt hvid af skræk og begyndte at ryste som et espeløv. »Nej se, om det min salighed ikke er Mortens knægt«, sagde han, idet han åbenbart pludselig genkendte Christian i halvmørket, – »så har han jo rigtig noget at sladre om, – den forbandede knægt, – om vi da ikke gør ham tavs forinden«.

Længere kom »æ landsmand« imidlertid ikke, for nu blev der røre nedenfor trappen: »Holdt! – I Herrens navn – I er under arrest«, lød Ole Vægters stemme, og en fem-seks mand med våben i hænderne myldrede op ad trapperne, den ene med en lygte i hånden.

Nu blev »æ landsmand« helt smidske, og med et slesk tonefald, sagde han: »Nej, stop nu selv Ole Vægter, inden du kommer helt op ad trappen, og hør på mig, så der ikke sker dren-gen her fortræd«. Ole Vægter stoppede på det øverste trin. »Du har forkert adresse, Ole« fortsatte »æ landsmand« slesk, – vi kom her til byen i fredeligt ærinde, vi har været til auk-tion, da vi får nys om, at skarnsknægten her har ondt i sinde«, her henvendte han sig til sin makker: »Er det ikke sandt, – du Stæck?« Stæck har muligvis nikket, det kunne man ikke se, men svare gjorde han ikke, og »æ landsmand« fortsatte: »Vi listede os bagefter ham herind og fandt ham i færd med at brække kæmner-kassen op, – hvad gir du? – han har jo mistet sin far, så de har vel ikke noget at leve af her

op til jul, – og så stjæler de sig til det, det pak, – så tak du os hellere, Ole, at vi har hjulpet dig«.

»Du er Gud hjælpe mig fuld af løgn, Niels Bjerre«, sagde Ole Vægter, »vi kender dig jo alle«.

»Godt ord igen – godt ord igen«, sagde »æ landsmand«, »hvis vi ikke er her for at redde byens penge, hvorfor er vi her så? · din nar, – tag du forbryderen her, og lad så os gå i fred«. Med de ord kylede »æ landsmand« Christian ned imellem dem på trapppen, så et par af vægterne tumlede baglæns ned med Christian ovenpå sig, heldigvis faldt Christian som på en madras, mens de to vægtere slog sig slemt.

Det var imidlertid for meget for Ole, og sammen med de tre andre vægtere, der endnu

stod på benene fór han op ad trappen, og efter et drabeligt slagsmål fik de trods mørket overmandet de to forbrydere, og fik dem indsat i arresten nedenunder.

Christian luskede hjem ad de mennesketomme gader. Det frøs hårdt her hen på morgenstunden, så sneen knirkede under hans træsko, og han rystede endnu over hele kroppen både af kulde og af spændingen, der endnu sad ham i kroppen.

Der kunne blive et par timer under dynen på slagbænken i køkkenet, men det kneb med at sove. Han havde endnu ikke fået svar på, hvorfor pokker Niels Bjerre var sluppet fri fra preuserne, når hans far og Kresten Smugler ikke var.

Juletræet fra Bramdrupskov

Mathis havde sit kammer ved siden af købmandens private stald, der lå i den øverste gård, her stod kørehestene Hans og Grethe, og købmandens egen ridehest, og ponyen som børnene red på. Det var Mathis' enemærker, og havde han ikke andet at lave, så var der altid de fine herskabsvogne og kanen og det fine seletøj med sølvbeslag, der skulle pudses. Mathis brugte mange timer med at pudse. Alt skulle være i skønneste orden her op til højtid, hvadenten der skulle køres i vogn eller kane, for under alle omstændigheder skulle julegæster hentes og bringes.

Mathis var den første på pletten om morgenen. Først fodrede han hestene inden han lukkede portene op og vækkede butikssvendene og pigerne i forhuset. Lærlingene boede flere sammen øverst oppe i de små vinduer i gavlen. De havde svært ved at komme op om morgenen, hvorfor én af dem havde bundet en snor i storetåen og kastet enden af snoren ud af vinduet og ned på Torvet, som Mathis så kunne rykke i, indtil der lød et brøl og et søvnigt fjæs kom til syne i vinduet. Det hændte, at en ensom nattevandrers, der havde stukket næsen vel dybt i brændevinsdunken fandt morskab i at trække i snoren midt om natten, – så troede lærlingene de skulle op, og fik en lang

næse, når de trådte ud i gården og alt endnu var stille og alle sov.

Mændene gjorde ellers ikke mange dikkedarer, når de skulle op, – et par bukser og træsko, så var de klar, vaske sig gjorde man kun om aftenen, hvis man da overhovedet fik det gjort.

Lidt efter lidt kom der liv i gården, de store luger over butiksdisker blev slået op, døren ud til gaden blev åbnet og ivrige træskotramp lød over gårdspladsernes stenbro, – hvis da ikke gårdspladsen som nu, var dækket af sne.

Mathis skulle have hestene skærpet, så de ikke gled i det glatte føre, og trak dem ind til gamle Conrad Kludder, der boede dør om dør med købmandens. Hestene havde endnu ikke fået vintersko på med broddehuller i.

Den gamle smed fik blus på essen. Han måtte selv træde bælgen, og snart glødede jernet, der med kyndig hånd blev formet af hammeren. Foran på hver side af optoget blev der slået broddehuller. Gnisterne fløj fra jernet som stjernekastere i det dunkle værksted, hvis eneste belysning i de første morgentimer kom fra essen. Så kom hesteskoene i kølekarret, så det sydede, og dampen stod op i rummet, og gjorde det endnu mere dunkelt.

Det kneb for den gamle smed at holde

hestenes ben mellem knæene, så Mathis måtte hjælpe til. Mange års slid havde tæret på ryggen, men arbejdet gik fra hånden med erfaringens unødige bevægelser. De gamle sko blev brækket af, hovenes beskåret, og de nye sko lagt på. Hovene blev raspet af og til sidst blev brodderne slået i på en sådan måde, at Mathis selv kunne trække dem ud, når han kom hjem fra skoven. Omsider kunne smeden rette ryggen, sveden randt ham ned over ansigtet og efterlod hvide striber i det sorte ansigt, indtil han med sit snavsede ærme tværede det hele ud.

Nu stod hestene godt fast, så nu ventede Mathis kun på, at Christian skulle komme fra skole, så skulle de i skoven efter juletræ. Det med juletræ var godt nok en nymodens ting, men købmandens havde haft juletræ i spise-stuen de sidste par år, og nu var det blevet en tradition, som hverken børnene eller lærlingene ville undvære, så derfor skulle Mathis i skoven, og havde lovet Christian, at han måtte komme med.

Ved siden af havehuset stod arbejdsvogne og skovslæden, den havde endnu ikke været i brug i vinter, men nu trak Mathis den frem, og faddingen fra fjedervognen blev ved gårdskarlsens hjælp sat ovenpå og skruet fast, her var agestol og det hele, så det blev vel en hel fornøjelig tur.

Omsider kom Christian i luntetrav ind over gårdspladsen. Han havde stortrøje på, træskostøvler og kasket med store flabber, der kunne knappes ned om ørerne og strikkede luffer, som Marie selv havde strikket oppe i butikken. I fællesskab fik de spændt for. Mathis slog knald med pisken, og de svingede ud ad porten, over Akseltorv, om ad Torvegade, der var fyldt med folk og køretøjer, videre om ad Slotsgade, Petersilliegade og Höfdingsgade til landevejen mod Snoghøj, hvorfra de drejede af mod Bramdrupskov, hvor købmandens egen skov lå. Hestene var veloplagte i det fine frostvejr og travede i friskt tempo. Sneen knirkede under hestehovene og iståger stod dem ud af næseborene, – de små bjælder sang i den høje luft, men ellers hørtes ingen lyde. Mederne gled næsten lydløst gennem sneen.

Kun et enkelt slædespor viste, hvor skovvejen gik. Træernes grene var pudret med sne, og inde ved trærødderne skrabede fuglene for at finde et glemt frø eller en orm. Når slæden gled forbi fløj de forskrækkede op i grenene, så sneen dryssede ned i nakken på Christian og Mathis. Her og der gik rådyrspor gennem sneen, men også spor af ræven og skovmåren så de.

Ved en grantykning standsede Mathis slæden og så kritisk på træerne. Træet skulle jo helst gå til loftet, – »ikke for store spring i grenene«, havde fruén sagt. Hestene dampede, og Mathis smed et køretæppe over krydset på

hver af dem, så gik de ind imellem træerne. »Hvad mener du om det her?« spurgte Mathis, »eller måske er det her bedre?«, de gik et skridt videre, men vendte så tilbage igen. »Jeg synes det«, sagde Christian og pegede på ét med masser af kogler. »Jou«, svarede Mathis, »men ser du, det er jo vokset lidt skævt i toppen, dér, hvor den store stjerne skal sidde«. Christian begyndte at se træet for sig, med stjerne i toppen, med flag og lys på grenene, – det måtte være flot, – han sukkede, de havde aldrig haft juletræ, og i år havde han heller ingen far. – De snakkede lidt frem og tilbage, blev grebet snart af ét og så af et andet træ,

men omsider besluttede Mathis sig for det første han havde set på, og øksens hug gav genlyd i den stille skov.

De fik omsider træet på slæden. Mathis måtte køre længere frem for at vende, men så gik det hjemad i trav. Hestene trak mod den varme stald.

Solen var ved at gå ned bag byens tage og efterlod en dybblå himmel. Inde fra Sct. Nicolai ringedes solen ned. De store klokker lød ud til dem, – de lød langt tilbage fra historiens mørke, fra svundne slægter og helt op til den første stjerne, der allerede var tændt på himmelen.

Julekurve

Sneen dalede langsomt ned over husenes tage og lagde sig i et stadig tykkere lag over byen, – den dæmpede lydene både ude og indefra, og lagde sin kolde hånd over de øverste lofter i pakhusene på Borchs gård, hvor kun et spøgelsesagtigt lys trængte ind gennem de sne-dækkede tagvinduer. Kulden forplantede sig ned gennem pakhusenes forskellige lofter, hvor lyset yderligere sløredes af isblomsterne på ruderne, og små stråler af snekrystaller fandt vej ind gennem revnerne i de tillukkede luger. Høstens og losningens ihærdige travlhed på disse lofter var nu uigenkaldelig slut for i år. Her havde julefreden allerede sænket sig og overladt pladsen til mus, rotter og nisser. Støvet havde lagt sig hen over korndyngerne, over ovnrør, jern, drittelbånd og andre grovvarer, der ventede på bedre tider. Edderkopperne var gået i hi sammen med flagermusene under loftsbjælkerne, og sommerens edderkoppespind hang underlig forbrugte og støvede, og rørte kun på sig, når en trækvind gik gennem loftet, fordi en fortravlet butiks-svend havde ærinde efter ét eller andet til en kunde. Freden og stilheden forplantede sig helt ned til hestestalden, hvor en sødlig duft af ajle og gødning blandede sig med duften af blanke hestekroppe. Der var rettet an i kryb-

bene, så dyrene havde travlt, – mulerne søgte til bunds efter havren, og gav nu og da et prust ud af næseborene for at blæse hakkelsen væk. Dyrenes monotone gumlen og grimskaf-ternes raslen understregede freden og hyggen.

Inde i bagbutikken herskede travlhed. Der skulle pakkes julekurve. Nøden var stor i byen ovenpå den preusiske og østrigske belægning. Næppe noget hus var i årets løb gået ram forbi. Selv den usleste rønne havde måttet underbringe en soldat eller to, – ja både her på gården og i andre af byens store gårde havde man måttet underbringe helt op til en snes mand med heste, og selv i de private gemakker, havde herskaberne måttet vige pladsen for preusiske officerer og deres oppassere. Man havde ofte måttet lave mad til de mange ekstra munde af egen husholdning. Indkvarteringerne havde skiftet i det uendelige. Netop som man troede sig fri for den ene indkvartering, kom den næste. Nogen havde i sagens natur klarer sig bedre end andre, men enhver havde måttet yde efter formåen.

Borchs var naturligvis ikke dem, der havde lidt mest, – de havde et bredt bryst og kilder at øse af, som det ikke var alle forundt, men de havde også den indstilling, at de ikke kunne

holde en kristen jul i bevidstheden om, at andre i byen måtte lide nød juleaften, hverken blandt gårdens egne folk eller andre, som fru Borch vidste havde det svært. Selv kommanderede hun rundt med lærlingene og Christian, der i dagens travlhed hjalp til i den afdeling.

Der skulle kaffetøj i alle kurvene, og når der blev sagt »kaffetøj«, ja, så vidste enhver i butikken med respekt for sig selv, at det var kaffe, cikorie og kandis, – men derudover skulle der mel, kartofler, ris og sukker i hver kurv. »Glem ikke tællelys«, mindede fru Borch, – der var en tut med rosiner, en sulepakke med røget flæsk og endelig en flaske juleøl. Hver kurv blev omhyggelig pakket, så den passede til den enkelte familie. Til sidst kontrollerede fru Borch selv kurvene og krydrede dem med forskellige godter, det kunne være en tut bolcher i den ene kurv, hvor hun vidste, der var børn i familien, det kunne være en cigar til manden eller en rulle rød bændel til konen, alt imens hun henvendt til sig selv sagde: »Åh, de stakkels børn«, eller: »Dér er manden jo lige død, dér må vi have lidt ekstra i, – hvad skal der nu blive af dem«. Så pludselig sagde hun: »Vi har glemt kanel til risengrøden«.

Langt om længe var kurvene færdige, og udbringningen kunne finde sted. »Knud, du løber derhen«, – »Christian, du kan tage derhen«.

Så gik det i småløb med kurvene over armen ad de snedækkede veje og stræder helt ud til Låsby eller Blegbanken. Ud af de mange

små vinduer trængte et blødt søvnigt lys fra petroleumslamperne.

Der var kvalmt i de huse Christian kom ind i. En lugt af fugt og snavs blandet med en lugt af halvvåde tørv eller halvvådt træ af komfuret og petroleum fra de sodende lamper slog ham imøde, når han lukkede døren op til den lille stue, hvor også vasketøjet hang til tørre i varmen, så vandet drev ned ad væggene.

Aldrig skulle Christian glemme de skinnende barneøjne, der mødte ham, eller konens glæde, der fik tårerne til at løbe ned over de magre kinder, mens hun slog hænderne sammen i henrykkelse over synet af den fine kurv, der for dem bragte julen til huse. »Nej, nu måtte han da hilse herskabet så mange gange og ønske en god fest, – ja, og han måtte da også selv hilse hjemme og have en god og vel-signet jul, – det blev jo ikke let for dem heller uden en far«.

Christian skyndte sig tilbage til butikken, der var mange kurve endnu, der skulle ud. Undervejs tænkte han på, at gamle folks gråd var af en anden slags end børnenes, – den bundede på en måde dybere, havde rødder i et langt livs dyrebare erfaringer, som når gamle Stiefel-Meyer græd, eller Bedste, det var minderne, både de gode og de dårlige, men dog alle de minder, der tilsammen udgjorde det levende liv.

Christian glemte rent sin egen sorg for andres, – for han havde jo heller ingen far til jul.

Lillejuleaften i købmandsgården

Det sneede stadig.

Det var det med hans far, han var kommet til at tænke på, mens han var på vej tilbage til købmandsgården, hvor mon han var? For første gang skulle de altså fejre jul uden far. – I mange hjem, hvor han havde været med julekurve, havde de heller ingen far. Mor Marie var da så god, han ville ikke undvære hende heller, – men far, – det var jo ham, der forstod drenge, for han havde selv været dreng engang. Vel skældte hans far ud, men det var altid retfærdigt, – Christian vidste jo godt selv, når han havde lavet noget forkert, som dengang han havde været med til, at smadre vinduerne hos gamle Wissing, – da havde han ikke været glad for at komme hjem, – nej, men far var god nok, og han savnede ham.

Det blev ikke nogen glad jul uden far, og hvad skulle de med jul, hvis den ikke netop skulle være en glædens fest? »Julebudet til dem, der græde, det er vældet til evig glæde«, sang de jo i skolen i denne tid.

Han måtte holde op med at tænke på det, for far kom ikke.

Kanerne var kommet frem og prægede bybilledet. Flere af de store købmandsgårde

havde flotte kaner, hvor mederne fortil svingede sig op i elegante svanehalse, og hvor hestene var pyntet med klokkespil og fejende sveif i rygpuderne, og med kulørte snetæpper, der under kørslen forhindrede sneklatter fra hestenes baghove, i at flyve op i ansigterne på herskaberne der sad i kanen iført deres flotte pelse og i varme fodposer, mens kusken sad på et lille sæde allerbagerst med den lange slædepisk og tømmerne i hånden.

Det blev sent, inden Christian havde bragt den sidste kurv ud. Kirkeklokkerne havde forlængst ringet solen ned, og gaslygterne var tændt og oplyste det snedækkede bybillede med et varmt, og trygt juleskær. Når folk mødtes, nikkede de til hinanden, eller lettede på hatten og ønskede hinanden en glædelig jul. Denne dejlige og varme julestemning trængte efterhånden ind i Christians sind og forjog de mørke tanker, der for et øjeblik siden var ved at formørke glæden, og han dansede hen imod Borchs gård, – alle dele af hans natur levede i lykkelig forståelse med hinanden, – hans sind blev grebet af den almindelige og forventningsfulde glæde igen. Kaneklokkernes festlige toner forkyndte, at en kane nærmede sig, – sneen dæmpede hestenes hovslag, og

den passerede i rolig trav, mens kusken hilste på Christian ved at hæve pisken, inden klokkeklangen tabte sig i svinget ad Låsbygade, – det var købmand Halbys.

I dagens festlige anledning, serverede fru en æbleskiver i den private spisestue. Lærlingene var der, bogholderen, butikssvendene, Mathis og købmanden selv for ikke at glemme fru en – naturligvis.

Bordet var festligt dækket med julelys og fine tallerkner. Kokkepigen, Johanne, stod selv for serveringen, – hun var en værdig repræsentant for sin egen gode mad, og fyldte næsten døren ud med det store lerfad topfyldt af dampende æbleskiver i favnen og iklædt hvidt forklæde og hvid kappe.

Først bød hun herren og fru en, så satte hun fadet midt på bordet til fri afbenyttelse, og det kan nok være drengene tog for sig. På bordet stod asietter med syltetøj, og andre med pudersukker, og indeni æbleskiverne var der svesker. Imellemtiden gik Johanne ud i køkkenet igen, og denne gang kom hun tilbage med en terrin fyldt med dampende punch. Johanne stod selv ved bordenden og skænkede op med en stor øseske i rigtige glas.

Det var et vældigt gilde.

Da bogholderen og svendene og Mathis var færdige, fik de hver en cigar, dem tiltalte købmandens med »De«, hvorimod til lærlingene og Christian sagde de »du«.

Så rejste de sig, – først bogholderen, og så

de andre efter rang. Christian kunne da godt have siddet lidt endnu, og spist lidt flere æbleskiver, og det var han sikker på lærlingene også kunne, men når de andre nu rejste sig, så måtte drengene jo også. Alle defilerede de forbi fru en og købmanden, gav hånden og sagde tak for mad, og tak for i aften. På vej ud fortalte Mathis med et fortroligt smil om sin tandløse mund, at nu skulle han ind med det store juletræ, som han havde sat på fod nede i gården, mens de andre havde været ude med julekurvene, for nu skulle det pyntes med guirlander af dannebrogsslag, med englehår og lys, og kræmmerhuse og hjerter med godter i, og så blev spisestuen låst af til i morgen aften, – så det var kun ham og fru en, der vidste besked med, hvordan træet så ud, – for alle andre var det en hemmelighed og skulle være en overraskelse. – Mathis klukkede frydefuld ud af den tandløse mund. – I modsætning til de andre havde han jo nemlig hemmeligheder med fru en. Ja, det var ikke kun juletræet, men her de sidste dage før jul, var der så mange ærinder, der skulle udføres i dybeste hemmelighed. Både lærlingene og de af butikssvendene, der skulle tilbringe julen på gården, frittede Mathis ud, – men Mathis kunne nok holde på en hemmelighed. Det var ikke fri for at Christian misundte dem lidt, – dem, der skulle holde jul i købmandsgården.

Selv her hen på aftenen kom der stadig forsinkede kunder i butikken, det var jo ikke kun i

Borchs gård, der var travlhed aftenen før jul, sådan var det i mange hjem, og mange steder havde man juletræ for første gang, og havde glemmt at få lys nok, eller svesker til æbleskiverne, eller andet, der hørte lillejuleaften til.

Gamle Mathis havde fået juletræet slæbt op i spisestuen, hvor pigerne imellemtiden havde ryddet bordet, og fruene selv dirigerede træet på plads. Så trådte både hun og købmanden tilbage for ret at tage træet i øjesyn. »Det er nu et ualmindelig smukt træ i år«, sagde fruene, og købmanden selv nikkede og brummede, mens han bakkede på sin lange merskumspibe med sølvslåg. »Jeg tror, det hælder lidt, Mathis«, sagde han så, og lagde hovedet på skrå. Så måtte Mathis hen og træde på juletræsfoden, mens han krængede træet og så på købmanden. »Godt så, – ikke mere, Mathis, – det er godt«.

Så gennede fruene alle nysgerrige blikke ud af spisestuen, nu var resten hendes og Mathis' ansvar og en hemmelighed til i morgen aften, og mens Mathis satte lys i stager og rakte til, og fyldte kræmmerhuse efter fruens anvisninger, pyntede fruene selv træet, og hver gang hun havde hængt en guirlande op, eller et kræmmerhus, eller noget englehår, sagde hun: »Hvad siger han så, Mathis?« og hver gang nikkede Mathis og syntes det var så smukt, så smukt, og sagde: »Jou, jou, det gør fruene godt«.

Alt gik sin gang, som det havde gjort hver eneste jul, om det så var i køkkenet blev der brast og stegt, så hele huset fyldtes af en liflig duft, – akkurat som det havde gjort en lillejuleaften inde og ude i Borchs gård, og alle de andre gårde, så langt tilbage, nogen gad huske.

Juleaftensdag

Der lå høj sne den morgen, for det havde sneet og føget i nattens løb, men hen ad morgenstunden var det klaret op, og den opgående sol, – omend den endnu ikke havde vist sig over horisonten, – kastede et rødt skær over den sydlige himmel og det fløjsbløde, hvide tæppe, der lå friskt og jomfrueligt over byens tage og gader.

Christian slog øjnene op. – Det var lørdag, – han skulle ikke i skole i dag, – og det var juleaftensdag. – Han havde et par dage før hvidtet væggene i hele huset for sin mor, – nu slog den rå kalkmættede luft, ham i møde.

Christian tænkte på sin far, – han havde i nattens mørke kaldt på ham over hundrede gange, – over have og landegrænser, men ingen hørte ham, – for ingen kan høre, hvad der skriger inden i et andet menneske. – Så inderlig havde han dog i nattens løb været i forbindelse med sin far, at billedet ikke straks forlod ham, da han slog øjnene op, og af alle underlige, sammensatte stemninger gives næppe nogen mere betagende end i vågen tilstand, at kunne fastholde et kært og kærligt billede, – og opladet af netop dette billede stod Christian op.

Også Marie var tidligt på færde den dag, – i

butikken ville der blive travlt.

Christian måtte afsted efter vand ved pumpen, for Marie ville have skrubbet og skuret gulvene inden hun gik, – så kunne Bedste og Ane strø sand og ordne resten. Christian måtte også fyre op, både i komfuret og i kakkelovnen i stuen, der lå langs køkkenet ud mod gaden. Her kom de kun til højtidene, – men det var jo også højtid i aften.

Bedste måtte også tidligt op, også hun havde mange gøremål i dag. Hen på formiddagen måtte hun på visit, – der var mange hjem, hvor Bedste kom for at ønske en glædelig jul, men først og fremmest måtte hun op til Jakob Warburg, der havde mistet sin kone forleden, – fra fire små børn. Efter jul måtte hun derop og hjælpe. Hun kunne jo tage lille Ane med.

Da Christian havde udført sit derhjemme, måtte han et vend om i købmandsgården for at ønske en glædelig jul – både i stalden og butikken og hos købmandens selv. – Også den dag, på selveste juleaftensdag, var der travlhed. Bøndervognene kom og kørte, den eneste forskel var, at opholdene ikke blev så lange.

Dyrene på stald skulle fodres ekstra i dag,

og alle ville gerne være tidlig færdig.

Christian indtog sin vante plads for enden af disken. I dag var det hurtige ekspeditioner, ris og kanel til risengrøden, svesker til æbleskiverne, kaffetøj, lidt krydderier. – Alle ønskede en glædelig jul, når de forlod butikken.

Pludselig kom borgmester Monrad ind, det var ellers sjældent, man så ham i butikken. Han havde uniform på. Skilningen sad helt nede i den ene side, så Christian, da han tog hatten af, men øjnene smilede venligt ud gennem brillerne, da han hilste på både Marie, butikssvendene og Christian, inden han forsvandt ind på Borchs private kontor.

Lidt efter kaldte købmanden Christian og Marie ind på kontoret, og det kan nok være, at butikssvendene og lærlingene med, så øjnene ud af hovederne.

Inde på kontoret stod fruene og købmanden og borgmesteren, og så meget højtidelige ud.

Både Marie og Christian blev helt forlegne ved situationen.

Det var borgmesteren, der førte ordet: »Nå, så du er Maries Christian«, sagde han og nikkede, mens Christian blev rød i hovedet helt op under hårrødderne. »Ja, ser du«, her gjorde borgmesteren en lille pause, inden han fortsatte: »Du husker nok den lille tildragelse med kæmnerkassen forleden«, – nu begyndte Christian for alvor at svede, og Marie så forfjamsket fra Christian til borgmesteren – »i den anledning vil byen gerne vise dig en lille

opmærksomhed« – borgmesteren tog en konvolut op af lommen og rakte den til Christian, – »her har du halvtreds mark, som byen gerne vil give dig for din indsats, – du har jo faktisk reddet både byens og den lærde skoles mange penge«. – Der blev et øjebliks dyb tavshed, men så løste både fruene og købmanden op i et stort smil, – ja, borgmesteren med, og alle tre gav de Christian hånden og ønskede til lykke og en rigtig glædelig jul, – og fruene havde også en pakke til Christian for hans tjenstvillighed, – og Christian blev endnu mere rød i hovedet, men fik i al sin benovelse fremstammet et »tak«.

Marie vidste dårlig nok, om hun skulle le eller græde, – for det her havde Christian jo slet ikke fortalt noget om.

Hvordan de kom ud i butikken igen, vidste ingen af dem, men pludselig så de sig omringet af butikssvendene, lærlingene og bogholderen, – alle råbte de hurra for Christian, og ønskede til lykke.

Da det værste halløj, der fuldkommen overrumplede Christian, var overstået, var han jublende glad, – og nu skulle der købes; Christian købte grovskåren tobak til Mathis, skråtobak til staldkarlen og Per Røgter, marcipangris til lille Ane, et nyt forklæde til Bedste, og et af de nye lampeglas, der ikke kunne springe, til Marie, – og Stiefel-Meyer, – Stiefel-Meyer måtte han ikke glemme, – han skulle have en hel kasse cigarer.

Marie holdt også fri fra butikken nu, hun var alt for konfus til at kunne tænke på kagerne i butikken, så hun fulgtes med Christian hjem, og alle, de mødte smilede venligt til dem, nikkede eller lattede på hatten, og ønskede en glædelig jul.

Imellemtiden havde Bedste og lille Ane været på visit, og fået strøet sand på gulvet, og inde i stuen var den hvide hørlærredsdug kommet på bordet, og de to lysestager, som kun blev brugt til jul. På komfuret stod den store gryde og kogte med flæsk, ribbensstykker, medisterpølse og fårekød, og på køkkenbordet lå sigtebrødene og julekagerne, og der stod en stor skål med pebbernødder, og Bedste var ved at røre dej til æbleskiverne, – og hele huset duftede allerede af jul og fest.

Da Christian og Marie kom ind i det varme køkken, så Bedste straks, der var noget i gære, og Christian tog hende om halsen og kunne næsten ikke få det hele sagt, og Bedste græd af glæde, og straks skulle hun prøve det nye forklæde.

Inde i Bedstes lille stue var der så nydeligt. Forhænget for alkoven var trukket lidt fra og hen over puderne var lagt et pyntehåndklæde med fine kniplinger i, og der var ren dug på det lille runde bord, og lys i den gamle tinlysestage.

Christian kunne ikke vente, han måtte også over til Stiefel-Meyer med cigarerne.

Inde i den lave stue begyndte det allerede

at skumre. Stiefel-Meyer sad i sin stol og stirrede op på billedet på væggen. Udenfor gav solens sidste stråler genskin i en rude på den modsatte side af gaden og antændte hjørneguldet på egetræsrammen. Tårerne strømmede ned ad den gamle mands kinder. – Da forstod Christian uden ord, at han var kommet ind midt i hyrdetimen. Langsomt gik han hen og lagde armen om den gamles hals, og begge stirrede de på billedet, der virkede som et spejl, hvori de så langt tilbage i tiden, men også fremad, for den gamle mand var ikke bange for at dø, – han fornemmede netop i denne stund, at han havde levet sit liv færdigt.

Længe sad de bare stille – den gamle mand og drengen – indtil lyden af kaneklokker nåede Christians øre og pirrede hans nysgerighed, – han gjorde sig stille fri og listede ud i det klare frostvejr, hvor han fyldte lungerne med den friske luft, inden han gik ud ad porten, netop som klokkerne i Sct. Nicolai kimede julen ind.

Fra den anden side kom kaneklokkerne nærmere, og snart dukkede en stor kane op i svinget. Hestene dampede, som havde kusen kørt hårdt til, og skummet fløj i flager fra mullerne. Ud for Bedstes hus standsede den op. Et stort juletræ stak op af kanten og skjulte helt de to mænd, der sad i den.

Mændene steg ud af kanten og strakte de stive og kolde lemmer, – og først da gik det op for Christian, at den ene var hans far. – »Far,

far«, skreg drengen, »åh far«, så kastede han sig ind i favnen på ham, – og først nu forstod han, hvor angst han i grunden havde været for aldrig mere at få sin far at se, – og han græd af bare glæde. Nu kom også Marie og lille Ane ud, de havde jo hørt Christians skrig, og de kastede sig i armene på Morten, der krystede dem alle tre.

Først nu blev der stunder til den anden mand, der havde været med i kanen, ham havde de jo helt glemt, og Marie måtte undskylde så mange gange. Det var Peter Ingwersen fra Viuf, men han ville ikke med ind, – for, som han sagde, så længe han ikke var gået ind, kunne han heller ikke bære julen ud, familien ventede jo også på ham, men juletræet måtte de ikke glemme, – og hele historien kunne de jo få af Morten.

Christians far havde juletræ med, og sådan et havde de aldrig haft i deres stue før, så det kan nok være, det blev sat op i en fart, og stjerne, og lys, og guirlander af flag, og englehår, havde han med, og i fællesskab fik de træet pyntet, og Bedste kunne slet ikke andet, end bare slå hænderne sammen i henrykkelse, mens glædestårer ustandselig fyldte hendes øjne.

Langt om længe kom de da til bords, og alt imens de spiste fortalte Morten hele historien, – hvordan Niels Bjerre for egen vindings skyld havde forrådt dem, og hvordan de var blevet ført til fængslet i Rendsborg, – men nu var de

så Gud ske lov forenet igen, og det må vi takke for, sagde Morten, og da de alle var færdige med at spise, tændte de lysene i træet og i vinduet, og Morten hentede Bedstes gamle bibel og begyndte at læse juleevangeliet:

»Men det skete i de dage, at en befaling udgik fra kejser Augustus, at al verden skulle skrives i mandtal ...«

Da sænkede stilheden sig over dem alle, og de mærkede, at højtiden blev flyttet ind i stuen og helt ind i deres hjerter, – så smukt lød det, – og Morten sluttede:

»... Ære være Gud i det højeste! og fred på jorden! i mennesker velbehag! – Amen.«

Så sang de alle »Glade jul, dejlige jul«, og Christian sang, som han aldrig havde sunget før:

»Salig fred, himmelsk fred
toner julenat herved!
Engle bringe til store og små,
bud om ham som i krybben lå,
fryd dig hver sjæl, han har frelst!«

Det var den bedste juleaften nogensinde.

Henvisninger og forklaringer

1. Indledning

Navnet »smuglervej« er angivet af fisker Jørgen Nielsen, Fjordvang, der har skrevetbogen: »Fra Lille Bælt, Kolding Fjord og dens strande«.

Jørgen Nielsens ejendom, se ovenfor, og »Eltang, N.Bjert og S.Vilstrup Sogne« v/H.P. Berthelsen.

Træårskrigen, se D.gl. og n.K. = Forkortelse: »Det gamle og nye Kolding 2« side 439 v/P. Elliasen, og Vejle Amts Årbog 1922, side 54.

Besættelsen 1864, se D.gl. og n.K. s. 472 byen var besat fra 18. februar til 25. november 1864, dels af preussiske, dels af østrigske tropper.

2. Kolding i gamle dage

Personerne: Christian, Morten, Marie, Ane og Bedste er opdigtede.

3. Studene ankommer til Nr. Bjert

Vedr. købmand Friederichsens smuglerbande, se D.gl. og n.K. side 428.

»Tolvklokken«. Sct. Nicolai kirkes største klokke, skænket af J.P. Wissing i 1840. Andre klokker i kirken: Svenske klokke, Bønklokken, Stormklokken. Der blev ringet kl. 6.00, kl. 12.00 og kl. 18.00. Se D.gl. og n.K. side 308.

»Bredsporet som et blebarn«. En person, der går/står med skrævende ben. Gammel talemåde. Se Danmarks Folkeminder nr. 24, side 232.

»Banggård«, se »Eltang, N.Bjert og S.Vilstrup Sogne«, side 160

Situationen med studene er opdigtet.

Peter Ingwersen, studehandler og gård-

ejer i Viuf. Om slægten, se V.A.Å. 1919, s. 137.

»Som om din mor solgte kærnemælk i alenvis«. Gammelt udtryk, se D.F. nr. 24, side 232. Brugtes om mennesker, der stod i skrævende stilling.

Vedr. Juhl, Hjerndrup og Jes Thygesen, Lykkegård, se Peter Ingwersen.

Vedr. smugleri over fjorden, se Peter Ingwersen. V.A.Å. 1919, s. 137.

4. Studene trækkes til Fjorddal...

Morten Vandels ejendom tilhører i dag fisker Jørgen Nielsen. Vedr. tidligere ejere, se Jørgen Nielsens bog.

Måden hvorpå smugleri af stude over fjorden foregik er fortalt af Peter Ingwersen i V.A.Å., se ovenstående.

Iøvrigt er episoden opdigtet.

5. Et uheldigt smugleri

Episoden er opdigtet.

Jørgen Truelsen Schmidt og før ham Mogens Pelle. Pelle er tidligere ejere af Jørgen Nielsens ejendom. Mogens Pelle var en del berygtet, se Jørgen Nielsens bog, side 23.

Foderværk = hestekøretøj.

»Tyvebrændt skidt altsammen«. Gammel talemåde, se D.F. nr. 24, side 232.

»...måske til Rendsborg som borgmestere«, se D.gl. og n.K. s. 473.

6. Friskolen – Almueskolen

Oprettet 1840 i Hospitalsgade. I 1856 flyttet til ny skolebygning i Sviegade, nuværende Skolegade Skolen var i 1864 inddraget af preuserne/østrigerne som lazaret. En kort tid var der etableret undervisning i et ned-

lagt møbeldepot i Låsbygade.

Vedr. skolens åbning, se Kolding Avis 3.12.1864.

Iøvrigt »Kolding kommunale Skoler«, 1792-1892 v/Theodor Siersted.

Vedr. dagvognen over Haderslev til Vojens, se annonce i Kolding Avis 5.12.1864. Kuskens navn og episoden er opdigtet.

Vedr. lege, se DF nr. 24, s. 143.

7. Kongen kommer

Kong Christian den Niende besøgte Kolding 6.-8. december 1864.

Se Kolding Avis 7.12.1864 og D.gl. og n.K. side 475.

Vedr. seletøj, påklædning, vogne, se »Den kongelige Staldetats«.

»Stadthauptmand« var titlen på anføreren for Borgervæbningen. Købmand I.S. Borch var anfører fra 1845. Se D.gl. og n.K. s. 397.

Vedr. Borchs køretøj og kuskens påklædning, se V.A.Å. 1940, s. 53.

8. Kongeligt besøg på skolen

Den 7. december 1864 besøgte kongen Friskolen. Se D.gl. og n.K. s. 475.

Vedr. lærere på Friskolen, se »Kolding kommunale Skoler 1792-1892«.

Episoden på rådhustrappen fandt sted til stor fortørrelse for borgerne. Se D.gl. og n.K. s. 475.

Vedr. glas til lamper, der ikke kunne springe, se annonce i Kolding Avis 7.12.1864.

9. Borchs Købmansgård

Ligger endnu i Torvegade. Se V.A.Å. 1940 s. 53 og 1915 s. 158.

10. Torvedag

Vedr. Niels Bjerre Thomsen født 1808 bosat i Lilballe, kaldet »Æ Landsmand«. Se V.A.Å. 1909 s. 173. Episoden her er opdigtet.

11. Juleslagtning

Juleslagtning fandt sted i slutningen af november eller begyndelsen af december.

Vedr. juleforberedelser, se iøvrigt DF nr. 24 s. 171.

»Mausig« = tvær/sur.

12. Dragonerne kommer

Efter fredsslutningen fik Kolding garnison af to eskadroner af 6. regiment, se Kolding Avis, 12.12.1864.

Dragonerne blev indkvarteret som det fremgår af historien.

Vedr. uniformer, se »Uniformer 1864«.

»Eskadron« = militær afdeling indenfor de beredne regiment (dragoner/husarer), svarer til kompagni.

Stiefel-Meyer var bygmester hos Grau, stammede muligvis fra Østrig. Se V.A.Å. 1918 s. 179.

S-M Beboelse sammen med Christian er opdigtet.

Vedr. Graus pavillon, se V.A.Å. 1918, s. 178.

Iøvrigt om slægten Grau i Kolding: V.A.Å. 1918 s. 163.

Niels Kjeldsen. Dansk dragon, der ved Højen Kro, ene mand tog kampen op med en preusisk afdeling. Se bl.a. V.A.Å. 1923-24 s. 163.

13. Stiefel-Meyer

Se ovenfor.

14. Kirkegang

Vedr. den kirkelige handling, her 4. søndag i advent. Se Salmebogen – Tekst og bønnebog side 27.

»...den som tror på Sønnen, har evigt liv, den som ikke lyder Sønnen skal ikke se livet, men Guds vrede over ham. Se Johannes evangeliet, kap. 3. v. 25-36.

Vedr. altertavlen i Sct. Nicolai, forestiller den bl.a., den opstandne Kristus stødende med sejrsfanen mod et trehovedet uhyre. Malet af ukendt maler efter kobberstik af Henrik Golizius. Sammen med prædikestolen skænket kirken af Casper Markdanner, lensmand på Koldinghus 1585.

Sognepræst isak Marius Bentsen Gad 1849-73.

15. Hesteauktion

Vedr. annoncering af hesteauktion i Kolding, se Kolding Avis 12.12.1864. Auktionen blev afholdt 19. og 20. november 1864 i Kolding.

16. Tyveri

Vedr. »æ landsmand«s mislykkede tyveri af kærmerkassen, fandt dette sted 27. april 1846. Det er altså en tilsnigelse, at medtage det her. Se V.A.Å. 1909, s. 179.

Stæck dømtes til 8 års tugthus og Niels Bjerre Thomsen 10 års tugthus.

Rasmus Bøll havde angivet sine kammerater og orienteret myndighederne i forvejen. Christians deltagelse er opdigtet.

17. Juletræet fra Bramdrupskov

Smed Conrad Kludder, hed egentlig Mikkelsen, se V.A.Å. 1940, s. 53.

»At brodde hesten« = »at skærpe hesten«: I glat føre slog man skarpe kamformede søm i to specielle huller i hestens vintersko.

18. Julekurve

19. Lillejuleaften i købmandsgården

20. Juleaftensdag

Jakob Warburg mistede sin hustru den 20.12.1864. Se Kolding Avis.

Vedr. jul, juleforberedelser, se DF, nr. 24 s. 171.

Episoden med Christians belønning af kommunen er opdigtet.

Juleevangeliet, se Lukas evangeliet, 2. kap. v. 1-15.